

PSİKOLOJİDE ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇALIŞMALARİ SEMPOZYUMU

Bildiri Özetleri Kitapçığı

Çevre Psikolojisi
Araştırma Grubu ve
Laboratuvarı
(ENVIPSY RG & Lab)

Çanakkale Onsekiz
Mart Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

26-27
Kasım
2022

ISBN: 978-625-8278-21-7

Psikolojide Çevre ve İklim Değişikliği Çalışmaları Sempozyumu

Editörler:

Gözde KIRAL UÇAR

Derya HASTA

Gamze ÖZDEMİR PLANALI

Ebru AKÜN KAÇAR

Betül KANIK

Erkin SARI

Dizgi:

Betül KANIK

Erkin SARI

Özgür UÇAR

Kapak Tasarımı:

Özgür UÇAR

ISBN: 978-625-8278-21-7

Bu çalışmanın yayın hakları Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Psikoloji Bölümü bünyesinde bulunan EnviPsy RG&Lab adına Sempozyum Düzenleme Kuruluna aittir. Yayınlanan içeriğin sorumluluğu yazarlara aittir. Yayıncının izni olmaksızın kitabın hiçbir bölümü, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da diğer yöntemlerle çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yayınlanamaz.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Psikoloji Bölümü
EnviPsy RG & Lab
Terzioğlu Yerleşkesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
17100, Merkez, Çanakkale
Türkiye

EnviPsy RG & Lab © 2023

Değerli katılımcılar,

Ülkemizde çevre ve iklim değişikliği konularını odağına alan ilk ulusal psikoloji etkinliği olan **Psikolojide Çevre ve İklim Değişikliği Çalışmaları Sempozyumunu** gerçekleştirmiş olmanın heyecanını sizlerle paylaşmaktan dolayı çok mutluyuz.

İklim değişikliğinde insan etkisinin kanıtlanması, insanlığın karşı karşıya kaldığı en kapsamlı krizlerden biri olan iklim kriziyle, yalnızca iklim ya da çevre bilimleriyle değil; ancak disiplinlerarası bir yaklaşımla mücadele edilebileceği fikrini güçlendirmiştir. Şüphesiz psikoloji disiplininin bu kavrayışın geliştirilmesindeki payı oldukça önemlidir. 90'ların sonu ve 2000'lerin başında insan davranışını anlamak ve teşvik etmek için psikoloji bilgisinin imkânlarına odaklanma amacı taşıyan psikoloji alanından bir grup akademisyen bir araya gelerek doğal dünyanın korunmasına, insanlar ve doğanın geri kalanı arasında sağlıklı bir ilişki kurulmasına odaklanan koruma psikolojisi olarak çevrebileceğimiz conservation psychology alanını tanımlamıştır. Sonuç olarak, bu tanım APA tarafından da kabul edilmiş ve APA'nın 34. Bölümü "Society for Environmental, Population and Conservation Psychology" olarak değiştirilmiştir. Böylece sınırları genişleyen ve insan dışı doğa kapsamı daha netleşen APA'nın 34. Bölümü'nden hareketle ve psikolojinin alt disiplinlerinin sunduğu zenginliği izleyerek ülkemizde de çevre davranışı, iklim değişikliği, insan ve insan dışı doğa arasındaki karşılıklı ilişkileri odağına alan araştırmaların çoğaltılması ve yaygınlaştırılması amacıyla çıktığımız bu yolculukta, bu sempozyum önemli bir adım olacaktır diye umut ediyoruz.

İlgili alanda çalışan ya da çalışmak isteyenler için bir tanışma fırsatı yaratmasını ve bu alana ilgi duyan psikolojinin farklı alt disiplinlerinden araştırmacıların gelecek işbirlikleri için zemin hazırlamasını umduğumuz bu iki güzel günde kıymetli katılımcılarla birlikte bu deneyimin bir parçası olmuş olmaktan dolayı mutluyuz. 26-27 Kasım 2022 tarihleri arasında düzenlediğimiz ve bu alanda çalışan az sayıdaki araştırmacıyı bir araya getirmeyi amaçladığımız bu sempozyum tahmin ettiğimizden de ötesinde bir ilgiyle karşılaştı. Sempozyumda iki gün boyunca 7 ardışık oturumda toplam 32 bildiri sunumu ve 2 panel gerçekleştirildi. Sempozyumun sonunda ise Wikimedia Topluluğu Kullanıcı Grubu-Türkiye'nin katkısıyla VikiMaraton Tanışma Etkinliği düzenlendi. Türkiye'nin farklı üniversitelerinden öğrenci ve akademisyenin yoğun ilgisiyle oldukça verimli geçtiğine inandığımız sempozyumda psikolojinin çeşitli anabilim dallarından ve farklı perspektiflerden çalışmaları dinleyebilme şansı yakaladık.

Ülkemizde ilgili alanda çalışanlar için bir çatı olmasını ümit ettiğim ve bu etkinliğin düzenleyicisi olan **EnviPsy- Çevre Psikolojisi Araştırma Grubu ve Laboratuvarına** desteklerinden dolayı çok teşekkür ediyoruz. Bu kitapçığın hazırlanmasında emek veren **Betül Kanık, Erkin Sarı** ve **Özgür Uçar'a**, bildirileriyle bu etkinliğe dahil olan araştırmacılara ve iki gün boyunca sunumları ilgiyle dinleyen, soru ve eleştirileriyle çalışmalara katkı sunan katılımcılara çok teşekkür ediyoruz. Sempozyumun son gününde gerçekleştirilen VikiMaraton Tanışma Etkinliğini öneren, düzenleyen ve çok verimli bir tartışmanın gerçekleşmesini sağlayan **Başak Tosun** ve **Leman Pınar Tosun** ile birlikte Wikimedia Topluluğu Kullanıcı Grubu-Türkiye'ye şükranlarımızı sunuyoruz. Sempozyumda görev alan ya da panelist olarak katkı sunan meslektaşlarımız **Ceren**

Hıdıroğlu Ogun, Pelin Karkuş Akalın, Meral Gezici Yalçın, Serra şandor, Erkin Sarı, Mehmet Karasu, Meryem Kaynak Malatyalı, Hilal Peker Dural, Ezgi Mehmetoğlu ve Betül Kanık'a ve Bilim Kurulumuzda yer alan ve bildirilere hakemlik yaparak desteklerini bizden esirgemeyen tüm kurul üyelerimize teşekkürü borç biliriz.

Çevre ve iklim değişikliği konularını odağına alan yeni etkinlerde görüşmek dileğiyle!

Düzenleme Kurulu adına,
Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

Doç. Dr. Gözde KIRAL UÇAR

PSİKOLOJİDE ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇALIŞMALARI SEMPOZYUMU

Sempozyum Programı

26-27 KASIM 2022

Çevre Psikolojisi
Araştırma Grubu ve Laboratuvarı
(ENVIPSY RG & Lab)

Çanakkale Onsekiz
Mart Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

psikoloji@psk.su.edu.tr
psk@psk.su.edu.tr

1.GÜN

Açılış Konuşmaları 10.00-10.20

ÇOMÜ Rektörü

Prof. Dr. Sedat Murat

ÇOMÜ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekan V.

Prof. Dr. Dinçay Köksal

Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı

Doç. Dr. Gözde Kiral Uçar

OTURUM 1 10.20-11.30

Oturum Başkanı: Mehmet Karasu

• Ahlakî Temeller ile Çevreye Yönelik Kaygılar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

(Bahar Aykaç)

• Hayvanlara Yönelik Ayrımcılığın Ahlakî Gerekçelenirilmesi Yolları

(Fatih Kâseoğlu, Hilal Üney, Huriye Özge Dinçbaş)

• Hayvansal Ürün Kullanımıyla İlişkili Ahlakî Uzaklaşma Mekanizmaları

(Berk Efe Altınal)

• Okul Çağındaki Çocukların Ahlakî Tanımlarken Yaptıkları Çevre Atıflarının İncelenmesi

(Canan Çelikadam, Bahar Aykaç, Büşra Aktaş, Sevim Cesur, Sercan Balım, Mehmet Karasu)

• Çevresel İnkilemler İçeren Tercihlerin, Çevreci Niyet ve Davranışlar ile İlişkinin İncelenmesi

(Seher Karasu, Yeliz Kındap Tepe, Hilal Peker Dural)

2.GÜN

OTURUM 5 10.00-11.05

Oturum Başkanı: Ebru Akın Kaçar

• İklim Kaygısının Öncülleri ve Sonuçları: Sosyal-Psikolojik Bir Başlangıç Çalışması

(Charles Ogunbode, Mehmet Karasu, Aydın Bayad)

• İklim Kaygısı, Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkide Kişilik ve Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Etkileri

(Özge Nur Muslu, Nesibe Olgun Kavalı)

• İklim Değişikliği Endişesi ve Bazı Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler

(Mevlüt Aytuğ Erdoğan, İlnur İrem Demirok, Ece Varlık Özsoy)

• Genç Yetişkinlerde Eko-Anksiyete ve Baş Etme Yöntemlerinin İncelenmesi: Çevre Krizinin Ruh Sağlığı Etkileri Üzerine Nitel Bir Araştırma

(Melissa Elitok)

• Eko-Anksiyete ve İklim Değişikliğine Yönelik Bireysel Uyum Davranışları

(Fulya Kırmızı Aydın, Hakan Oktay Aydın)

PANEL İklim Psikolojisi, Bilişsel ve Nöropsikolojik Perspektifinden Çevre ve İklim Çalışmaları 11.15-12.15

Oturum Başkanı: Gamze Özdemir Planalı

• Doğa ve Psikolojik Sağlık: Onarıcı Etkiler ve Müdahaleler

Ebru Akın Kaçar (Ankara Üniversitesi)

• Çevre Yanlısı Davranışların Nöropsikolojik Bir Perspektiften Değerlendirilmesi

Serra Şandar (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

• Doğa ile Etkileşim İnsan Beynini Nasıl Etkiler? Ceren Hidroğlu Ongun (Dokuz Eylül Üniversitesi)

ÖĞLE ARASI

OTURUM 2 11.40-12.35

Oturum Başkanı: Ezgi Mehmetoğlu

• Çevreci Davranışların Belirleyicileri: Değer-İnanç-Norm Çevrecilik Modeline Göre Bir İnceleme

(Ezgi Katık, Hacer Harlak)

• Kişilik ve Çevre Yanlısı Davranışlar: Karanlık Üçlü, Aydınlik Üçlü ve Değer Yönelimlerinin Rolü

(Gözde Kiral Uçar, Meryem Kaynak Malatyalı, Gamze Özdemir Planalı, Betül Kanık)

• Çevre Yanlısı Davranışların Yordayıcıları: Egoistik Değer Yönelimi ve Ekolojik Adil Dünya İnancı

(Aleyana Akçam, Betül Duru, Sümeyye Merzifonluoğlu, Nihal Kardelen Şensoy, Zeynep Uyar)

• Covid-19 Pandemisi Sürecinde Doğaya İlişkin İnançlar ve Çevreci Politikalara Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkide Huşunur Aracı Rolü

(Nevin Solak, Özden Melis Uluğ, Betül Kanık, Maria Chayinska)

ÖĞLE ARASI

OTURUM 6 13.15-14.10

Oturum Başkanı: Hilal Peker Dural

• Sürdürülebilir Kentsel Ortamlar İçin Mekânı Kendilemenin İmkânı: Bir Keşif Çalışması

(Mehmet Karasu, Sevim Cesur)

• Üniversite Kampüslerinde Sergilenen Çevreci Davranışlar Üzerine Nitel Bir İnceleme

(Erkin Sarı, Bengi Öner-Özkan)

• Kampüste Atık Ayırma Davranışının Teşvik Edilmesini Amaçlayan Bir Dürümte Uygulamasının Etkilerine Dair Bir Araştırma Projesi

(Deniz Bilge, Leman Pınar Tosun, Güray Salihoğlu, N. Kamil Salihoğlu, Şule Turhan, Ezgi Gözen)

• Ev İçi Enerji Tasarrufunun Çevreci Tutumlar ve Sosyo-demografik Değişkenlerle İlişkisi

(Çağlar Solak, Ece Akça)

PANEL Sosyal ve Politik Psikoloji Perspektifinden Çevre ve İklim Çalışmaları 13.30-14.45

Oturum Başkanı: Gamze Özdemir Planalı

• Yer Bağlılığının Çevre Yanlısı Davranışlar ve Sivil Katılımla İlişkisi

Pelin Karakuş Akalın (Doğu Akdeniz Üniversitesi)

• Adalet Algısının Çevre Meselelerindeki Rolü

Gözde Kiral Uçar (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

• İnsanın Doğayla İlişkisi ve Çevre Sorunları Bağlamında Kolektif Eylem

Meral Geziç Yalçın (Bielefeld Üniversitesi)

• Çevreci Olan/Olmayan Davranışlara Kuramsal Açıklamalar

Derya Hasta (Ankara Üniversitesi)

OTURUM 3 14.55-16.00

Oturum Başkanı: Betül Kanık

• İklim Değişikliğine Yönelik Olumsuz Tutumlarda Ötekilerle İlişkilendirme Biçimleri

(Nagihan Taşdemir)

• Bireysel, Ulusal ve Küresel Kimlik Belirginliklerinin Çevre Yanlısı Davranışlar Üzerindeki Etkisi

(Ayşe Tuna, Haya Yavuz Güzel)

• Çevre Yanlısı Davranışların Yordayıcıları olarak Sosyal ve Ekolojik Baskınlık Yönelimleri ile İklim Değişikliği İnkârı

(Gözde Kiral Uçar, Meryem Kaynak Malatyalı, Bağdat Deniz Kaynak)

• Çevre Yanlısı Eylemlerin Yordayıcıları Olarak Sosyal Kimlikler, İklim Değişikliği İnkârı ve Yetkinlik İnançları

(Gözde Kiral Uçar, Meral Geziç Yalçın, Gamze Özdemir Planalı, Gerhard Reese)

• Hayvansal Ürün Tüketimi ile Sosyal Baskınlık Yönelimi, Cinsiyetçilik ve Türcülük Arasındaki İlişkiler

(Derin Burtseva, Zeynep Aslı Büber, Derya Hasta)

OTURUM 7 14.20-15.15

Oturum Başkanı: Erkin Sarı

• İklim Krizinin Sosyal Medyadaki Yansımaları: Ekşi Sözlük Örneği

(Yağmur Hacer Sarıoğlu, Ezgi Mehmetoğlu)

• Türkiye'de Ekolojik Gazete Haber Metinlerinde Çevre Duyarlılığının Sunuluş Biçimleri

(Pınar Tambaşar, Pelin Karakuş Akalın)

• Çevreye Yönelik Tutum Değişiminde Bilgilendirici İletişim ve Mesaj Kanalının Rolü

(Duygu Nural, Sıla Şahinkaya, Berk Uslu, Neval Ceren Zorlu)

• Yapılı/Doğal Çevreye ve İnsan/Ekoloji Merkezli Argümanlara Maruz Kalmının Çevresel Yargılar Üzerindeki Etkisi

(Meral Geziç Yalçın, Fatma Can, Cantürk Akben)

ETKİNLİK 15.25-16.30

VikiMaraton Tanışma Oturumu

Konuşmacılar:

• Leman Pınar Tosun

Bursa Uludağ Üniversitesi

• Başak Tosun

Wikimedia Topluluğu Kullanıcı Grubu-Türkiye Üyesi

DEĞERLENDİRME TOPLANTISI 16.35-17.15

Kolaylaştırıcı: Düzenleme Kurulu

Sempozyum değerlendirmesi

OTURUM 4 16.10-17.15

Oturum Başkanı: Meryem Kaynak Malatyalı

• İklim Krizinin Bugünü ve Geleceğinin Algılanmasına Yönelik Betimsel Bir Çalışma: Mersin Üniversitesi Örnekleme

(Nisa Azizözü, Ezgi Mehmetoğlu)

• İngiliz ve Çin Kültürlerinin Küresel İklim Değişikliğine Yönelik Kavramsalatımlarının İncelenmesi

(Bahar Aykaç, David Uzzelli)

• Bilişsel Esnekliğin Negatif Ayak İzi Yanılsaması Üzerindeki Etkisi

(Gökhan Şahin)

• Ekolojik Bilişli Tüketici Davranışları, Kaygı Düzeyleri ve Yeşil Ürün Satın Alma Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

(Simge Güney, Emel Erdoğan)

• Çevreci Davranış Öçeğinin Uyarlanma Çalışmasında Öğrendiklerimiz

(Ece Ceren Akkaya, Özden Yalçinkaya Alkar)

Düzenleme Kurulu Başkanı
Doç. Dr. Gözde KIRAL UÇAR

Düzenleme Kurulu
Prof. Dr. Derya HASTA
Arş. Gör. Dr. Ebru AKÜN KAÇAR
Arş. Gör. Gamze ÖZDEMİR PLANALI

Bilim Kurulu
Prof. Dr. Ayşun DOĞAN
(Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN
(Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Özden YALÇINKAYA ALKAR
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Prof. Dr. Sevim CESUR
(İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Meral GEZİÇ YALÇIN
(Bielefeld Üniversitesi)
Doç. Dr. Onurcan YILMAZ
(Kadir Has Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Bengi ÜNAL
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ceren HİDROĞLU ONGUN
(Dokuz Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Çağrı Temuçin ÜNAL
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Göklem TEKDEMİR
(İstanbul Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Haya YAVUZ GÜZEL
(Maccettepe Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hilal PEKER DURAL
(Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Melikenaz YALÇIN
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Meryem KAYNAK MALATYALI
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Pelin KARAKUŞ AKALIN
(Doğu Akdeniz Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Seda ERZİ
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zuhal YENİÇERİ KÖKDEMİR
(Başkent Üniversitesi)
Arş. Gör. Dr. Mehmet KARASU
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Doç. Dr. Gözde KIRAL UÇAR (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Derya HASTA (Ankara Üniversitesi)

Arş. Gör. Dr. Ebru AKÜN KAÇAR (Ankara Üniversitesi)

Arş. Gör. Gamze ÖZDEMİR PLANALI (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Aysun DOĞAN (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Özden YALÇINKAYA ALKAR (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Prof. Dr. Sevim CESUR (İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Meral GEZİCİ YALÇIN (Bielefeld Üniversitesi)

Doç. Dr. Onurcan YILMAZ (Kadir Has Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Bengi ÜNAL (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ceren HIDİROĞLU ONGUN (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Çağrı Temuçin ÜNAL (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Göklem TEKDEMİR (İstanbul Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hayal YAVUZ GÜZEL (Hacettepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hilal PEKER DURAL (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Melikenaz YALÇIN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Meryem KAYNAK MALATYALI (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Pelin KARAKUŞ AKALIN (Doğu Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Seda ERZİ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Zühal YENİÇERİ KÖKDEMİR (Başkent Üniversitesi)

Arş. Gör. Dr. Mehmet KARASU (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
KONGRE PROGRAMI.....	5
KURULLAR.....	6
İÇİNDEKİLER.....	7
OTURUM 1	9
<i>Ahlaki Temeller ile Çevreye Yönelik Kaygılar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....</i>	<i>10</i>
<i>Hayvanlara Yönelik Ayrımcılığın Ahlaki Gerekçelenendirilme Yolları.....</i>	<i>12</i>
<i>Hayvansal Ürün Kullanımıyla İlişkili Ahlaki Uzaklaşma Mekanizmaları.....</i>	<i>14</i>
<i>Okul Çağındaki Çocukların Ahlakı Tanımlarken Yaptıkları Çevre Atıflarının İncelenmesi</i>	<i>17</i>
<i>Çevresel İnkârlar İçeren Ürün Tercihlerinin, Çevreci Niyet ve Davranışlarla İlişkinin İncelenmesi ...</i>	<i>19</i>
OTURUM 2	21
<i>Çevreci Davranışların Belirleyicileri: Değer-İnanç-Norm Çevrecilik Modeline Göre Bir İnceleme.....</i>	<i>22</i>
<i>Kişilik ve Çevre Yanlısı Davranışlar: Karanlık Üçlü, Aydınlik Üçlü ve Değer Yönelimlerinin Rolü.....</i>	<i>23</i>
<i>Çevre Yanlısı Davranışların Yordayıcıları: Egoistik Değer Yönelimi ve Ekolojik Adil Dünya İnancı.....</i>	<i>25</i>
<i>Covid-19 Pandemisi Sürecinde Doğaya İlişkin İnançlar ve Çevreci Politikalara Yönelik Tutumlar</i>	
<i>Arasındaki İlişkide Huşunun Aracı Rolü</i>	<i>27</i>
PANEL: SOSYAL VE POLİTİK PSİKOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN ÇEVRE VE İKLİM ÇALIŞMALARI.....	29
<i>Yer Bağlılığının Çevre Yanlısı Davranışlar ve Sivil Katılımla İlişkisi.....</i>	<i>30</i>
<i>Adalet Algısının Çevre Meselelerindeki Rolü</i>	<i>32</i>
<i>İnsanın Doğayla İlişkisi ve Çevre Sorunları Bağlamında Kolektif Eylem</i>	<i>34</i>
<i>Çevreci Olan / Olmayan Davranışlara Kuramsal Açıklamalar.....</i>	<i>36</i>
OTURUM 3	39
<i>İklim Değişikliğine Yönelik Olumsuz Tutumlarda Ötekilerle İlişkilendirme Biçimleri.....</i>	<i>40</i>
<i>Bireysel, Ulusal ve Küresel Kimlik Belirginliklerinin Çevre Yanlısı Davranışlar Üzerindeki Etkisi</i>	<i>43</i>
<i>Çevre Yanlısı Davranışların Yordayıcıları Olarak Sosyal ve Ekolojik Baskınlık Yönelimleri ile İklim</i>	
<i>Değişikliği İnkârı.....</i>	<i>45</i>
<i>Çevre Yanlısı Eylemlerin Yordayıcıları Olarak Sosyal Kimlikler, İklim Değişikliği İnkârı ve Yetkinlik</i>	
<i>İnançları</i>	<i>47</i>
<i>Hayvansal Ürün Tüketimi ile Sosyal Baskınlık Yönelimi, Cinsiyetçilik ve Türçülük Arasındaki İlişkiler .</i>	<i>49</i>

OTURUM 4	51
<i>İklim Krizinin Bugünü ve Geleceğinin Algılanmasına Yönelik Betimsel Bir Çalışma: Mersin Üniversitesi Örnekleme</i>	52
<i>İngiliz ve Çin Kültürlerinin Küresel İklim Değişikliğine Yönelik Kavramsallaştırmalarının İncelenmesi</i>	54
<i>Bilişsel Esnekliğin Negatif Ayak İzi Yanılsaması Üzerindeki Etkisi</i>	56
<i>Ekolojik Bilinçli Tüketici Davranışları, Kaygı Düzeyleri ve Yeşil Ürün Satın Alma Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi</i>	58
<i>Çevreci Davranış Ölçeği'nin Uyarlanma Çalışmasından Öğrendiklerimiz</i>	60
OTURUM 5	63
<i>İklim Kaygısının Öncülleri ve Sonuçları: Sosyal-Psikolojik Bir Başlangıç Çalışması</i>	64
<i>İklim Kaygısı, Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkide Kişilik ve Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Etkileri</i>	66
<i>İklim Değişikliği Endişesi ve Bazı Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler</i>	69
<i>Eko-Anksiyete ve İklim Değişikliğine Yönelik Bireysel Uyum Davranışları</i>	71
PANEL: KLİNİK PSİKOLOJİ, BİLİŞSEL VE NÖROPSİKOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN ÇEVRE VE İKLİM ÇALIŞMALARI	73
<i>Doğa ve Psikolojik Sağlık: Onarıcı Etkiler ve Müdahaleler</i>	74
<i>Çevre Yanlısı Davranışların Nöropsikolojik Bir Perspektiften Değerlendirilmesi</i>	76
<i>Doğa ile Etkileşim İnsan Beynini Nasıl Etkiler?</i>	78
OTURUM 6	80
<i>Sürdürülebilir Kentsel Ortamlar İçin Mekânı Kendilemenin İmkânı: Bir Keşif Çalışması</i>	81
<i>Üniversite Kampüslerinde Sergilenen Çevreci Davranışlar Üzerine Nitel Bir İnceleme</i>	83
<i>Kampüste Atık Ayırma Davranışının Teşvik Edilmesini Amaçlayan Bir Dürtme Uygulamasının Etkilerine Dair Bir Araştırma Projesi</i>	85
<i>Ev İçi Enerji Tasarrufunun Çevreci Tutumlar ve Sosyo-demografik Değişkenlerle İlişkisi</i>	88
OTURUM 7	90
<i>İklim Krizinin Sosyal Medyadaki Yansıması: Ekşi Sözlük Örneği</i>	91
<i>Türkiye'de Ekolojik Gazete Haber Metinlerinde Çevre Duyarlılığının Sunuluş Biçimleri</i>	93
<i>Çevreye Yönelik Tutum Değişiminde Bilgilendirici İletişim ve Mesaj Kanalı'nın Rolü</i>	95
<i>Yapılı/Doğal Çevreye ve İnsan/Ekoloji Merkezli Argümanlara Maruz Kalmanın Çevresel Yargılar Üzerindeki Etkisi</i>	97
ETKİNLİK	99
<i>Vikimaraton Davet: Çevre ve İklim Değişikliği Hakkında Vikipedi İçeriklerini Birlikte Üretelim</i>	100

OTURUM 1

(26 Kasım 2022, 10:20-11:30)

Oturum Başkanı: Mehmet Karasu

Ahlaki Temeller ile Çevreye Yönelik Kaygılar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi¹

Bahar AYKAÇ²

Bu çalışmada kişilerin ahlaki temellere verdikleri önem derecesi ile çevreye yönelik anlayışlarının ve çevre ile duygusal bağlarının arasında nasıl bir ilişki olduğu araştırılmaktadır. Günümüzde özellikle iklim değişikliğinin somut etkileri daha çok ortaya çıktığından beri bu konulardaki çalışmalar hız kazanmıştır. Bu çalışmada insanların doğa ile insan arasında nasıl bir ilişki kurduğuna yönelik bilişsel kavrayışı yeni çevresel paradigma çerçevesinde incelenecektir (Dunlap, 2008). Bunun yanında insanların doğa ile kurduğu şahsi ve duygusal ilişki ise doğaya bağlılık ekseninde ele alınacaktır (Mayer ve Frantz, 2004). Alan yazında çevrecilik genellikle liberallikle ilişkilendirilmektedir (Jones ve Dunlap, 1992). Ahlaki temeller kuramı da çevre sorunlarının çözümünde farklı ahlaki temellere vurgu yapılarak farklı politik görüşe sahip insanların nasıl çevreci olarak yönlendirilebileceğine odaklanmıştır (Graham vd., 2011). Bu çalışmada Türkiye’de hem bu konudaki çalışmaların az olması hem de çevresel kültürel farklılıklar düşünülerek öncelikle çevre ile ahlak arasındaki genel ilişkilerin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla ahlaki temeller ile duygusal anlamda doğaya bağlı olmak ve doğayı bilişsel düzeyde kavrama arasında genel bir ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Bu çalışma ölçeklerin geçerliğini görmek açısından pilot çalışma olarak tasarlanmıştır. Otuz üçü kadın, on biri erkek olduğunu belirten toplam 48 kişiye (yaş ort: 29,71) internet üzerinden kartopu örnekleme ve Facebook grupları aracılığıyla ulaşılmıştır. Sonuçlar çevrenin şu anki durumu ve geleceğe yönelik olumsuz beklentiler ile saflık ($\rho=-.411$), otorite ($\rho=-.538$) ve zarar ($\rho=-.172$) arasında negatif bir ilişki olduğunu ama ilerlemecilik ile ($\rho=.444$) pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Doğaya aidiyet ve saflığın korunması arasında da pozitif bir ilişki ($\rho=.303$) olduğu görülmektedir (Gifford ve Nilsson, 2014). Bu karmaşık bulgular örneklem kısıtlılığı göz önünde bulundurularak çevre anlayışı bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yeni çevresel paradigma, ahlaki temeller, doğaya bağlılık.

¹ Bu çalışma yazarın doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır.

² Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, bahar.aykac@ogr.iu.edu.tr, 0000-0002-6509-5042

Kaynakça

- Dunlap, R. E. (2008). The new environmental paradigm scale: From marginality to worldwide use. *The Journal of Environmental Education*, 40(1), 3–18. <https://doi.org/10.3200/JOEE.40.1.3-18>
- Gifford, R. ve Nilsson, A. (2014). Personal and social factors that influence pro-environmental concern and behaviour: A review. *International Journal of Psychology*, 49(3), 141–157. <https://doi.org/10.1002/ijop.12034>
- Graham, J., Nosek, B. A., Haidt, J., Iyer, R., Koleva, S. ve Ditto, P. H. (2011). Mapping the moral domain. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 366–385. <https://doi.org/10.1037/a0021847>
- Jones, R. E., ve Dunlap, R. E. (1992). The social bases of environmental concern: Have they changed over time? *Rural Sociology*, 57(1), 28–47. <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.1992.tb00455.x>
- Mayer, F. S., ve Frantz, C. M. (2004). The connectedness to nature scale: A measure of individuals' feeling in community with nature. *Journal of Environmental Psychology*, 24(4), 503–515. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2004.10.001>

Hayvanlara Yönelik Ayrımcılığın Ahlaki Gerekçelenendirilme Yolları

Fatih KÖSEOĞLU¹, Hilal ÜNEY², Huriye Özge DİNÇBAŞ³

Bu çalışmanın amacı; türümüz için benimseyip kabul ettiğimiz belirli ahlaki değer ve kavramların (yaşam hakkı, özgürlük, adalet vb.) söz konusu hayvanlar olduğunda ele alınışının nasıl farklılaştığını incelemek ve bu farklılaşmanın hangi mekanizmalarla meşrulaştırıldığını ortaya çıkarmaktır. Hayvan kullanımının iklim değişikliğine yaptığı olumsuz etkiler göz önüne alındığında türçülüğün insanlar tarafından nasıl onaylandığını betimlemek iklim dostu diyetlerin yaygınlaştırılması çalışmalarında doğru stratejiler belirlenmesini sağlayacaktır.

Günümüzde hayvanların sistematik olarak sömürülmesinin altında yatan türçülüğün, insan grupları arasında görülen ayrımcılık biçimleriyle ideolojik, pratik ve tarihsel olarak birçok benzerlikler taşıdığı bazı görgül çalışmalarda belirtilmiştir (Dhont ve ark. 2016; Russell, 2012: 250). Bu benzerlikler, ayrımcılığı açıklamak için kullanılan gruplar arası ilişkiler literatüründeki kuramların insan-hayvan ilişkilerindeki tahakkümü açıklamak için de kullanılabileceğini akla getirmektedir. Bu bağlamda Bandura tarafından ortaya atılan *ahlaki uzaklaşma* kavramının bu çalışmanın temelini oluşturabileceği düşünülmüştür. Ahlak dışı davranışlar sergileyen bireyler suçluluk, gerginlik, utanç gibi çeşitli rahatsız edici duygulanımlar yaşamamak adına farklı yollara başvurur (Gezici Yalçın ve ark. 2016). Ahlaki uzaklaştırma mekanizmaları da bunlardan biridir. Genellikle cinsiyetçilik, ırkçılık gibi olguların nasıl meşrulaştırıldığını açıklamak için kullanılan ahlaki uzaklaşma kavramı türçülük bağlamında ilk kez bu çalışmada ele alınmıştır.

Vegan olmayan kişiler hayvanlara zarar vermenin yanlışlığı konusunda hemfikir olurken, hayvanların kendi çıkarları için kullanılması konusunda farklı tavırlar takınabilir. Bu kimseler ahlaki çelişki yaşamamak adına sıklıkla rasyonelleştirme arayışına girerler. Bu konuda Joy (2011) ve Piazza (2015) omnivorların et tüketimini hangi yollarla meşrulaştırdıklarını

¹ Arş. Gör., Siirt Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ffatihkoseoglu@gmail.com, 0000-0001-9512-5065 (Sorumlu Yazar)

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Bergamo Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, uneyhilal@gmail.com, 0000-0002-8633-3118

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Gedik Üniversitesi, Klinik Psikoloji ABD., ozgedincbas@gmail.com, 0000-0002-8066-2623

inceledikleri araştırmalarında 4 farklı gerekçelendirme mekanizması tespit etmiştir: *Doğal, gerekli, normal, güzel.*

Çalışmamız 11 niversite ğrencisi ile yürütülen nitel bir araştırmadır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan açık uçlu sorular yardımıyla toplanan veriler tematik içerik analizi ile incelenmiştir. Bandura'nın ahlaki uzaklaşma mekanizmaları ile Joy ve Piazza'nın trclğe dair ortaya attığı kavramlar tematik analizin kapalı kodları olarak seçilmiş ve ayrıca araştırmacılarca bir adet açık kod (*yanıtsız bırakma*) belirlenmiştir. Bulgular -beklentilerimizle paralel olarak- hayvan kullanımının yaratacağı olumsuz duyguların çeşitli meşrulaştırma mekanizmaları ile ortadan kaldırıldığını göstermektedir. Örneğin bireyler sorulan soruları doğrudan yanıtsız bırakarak veya mizahı kullanarak hayvan kullanımının olumsuz yönleriyle yüzleşmekten kaçınmıştır. Ayrıca inanç, kültür, örf, adet ve gelenek gibi yapılar hayvan kullanımını meşrulaştırmada (*sorumluluğu yayma/stlenmemede*) sıkça kullanmıştır. Yapılandırılmış dil kullanımı (*olumsuz davranışı olumlu etiketleme*) ve mağdurun önemsizleştirilmesi (*nesneleştirme*) ahlaki çelişkiye düşmemek için kullanılan diğer stratejilerdir.

Anahtar kelimeler: Ayrımcılık, türcülük, insan-hayvan ilişkileri, insan merkezilik, ahlaki uzaklaşma.

Kaynakça

- Dhont, K., Hodson, G. ve Leite, A. C. (2016). Common ideological roots of speciesism and generalized ethnic prejudice: The social dominance human–animal relations model (sd-harm). *European Journal of Personality*, 30(6), 507–522. <https://doi.org/10.1002/per.2069>
- Gezici Yalçın, M., şenyut, A.Y., Gltepe, B. ve oşkun, H. (2016). Ahlk uzaklaşma leğinin Türkçeye uyarlanması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 309–332. <https://doi.org/10.23863/kalem.2017.63>
- Joy, M. (2011). *Why we love dogs, eat pigs and wear cows: An introduction to carnism*. Conari Press.
- Piazza, J. Ruby, M. B., Loughnan, S., Luong, M., Kulik, J., Watkins, H. M., ve Seigerman, M. (2015). Rationalizing meat consumption. The 4Ns. *Appetite*, 91, 114–128. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2015.04.011>
- Russell, N. (2012). *Social zooarchaeology: Humans and animals in prehistory*. Cambridge University Press.

Hayvansal Ürün Kullanımıyla İlişkili Ahlaki Uzaklaşma Mekanizmaları

Berk Efe ALTINAL¹

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında hayvansal ürünlerin kullanımının hayvan hakları ihlali anlamına geldiği düşüncesinden yola çıkarak hayvansal ürün kullanımına karşı çıkan bir yaşam tarzı hareketi ortaya çıkmış (Cherry, 2006; Gheihman, 2021; Leneman, 1999; Rosenfeld, 2018), bu harekete ek olarak hayvansal ürünlere dayalı beslenmenin ekolojik anlamda olumsuz etkilerine dikkat çeken ve bitkisel beslenmeyi teşvik eden raporlar yayınlanmıştır (Garnett, 2011; Tilman ve Clark, 2014; Westhoek ve diğerleri, 2014; Willett ve diğerleri, 2019; Yip, Crane ve Karnon, 2013). Bireylerin hayvansal ürün kullanımının hayvanlar ve çevre üzerinde sebep olduğu zararlardan ötürü yaşadıkları olumsuz duygulanımlardan kurtulmak üzere kullandıkları mekanizmaların incelendiği çalışmalar zamanla birikmiş, genişleyen bir alan yazın ortaya çıkmıştır. Bu bildirinin amacı, alan yazındaki çalışmalardan yola çıkarak Bandura'nın (2016) kendi davranışlarından ahlaki gerekçelerle rahatsız olan bireylerin başvurduğu öz düzenleme mekanizmaları şeklinde tanımladığı ahlaki uzaklaşma mekanizmalarının hangilerinin hayvansal ürün kullanımıyla ilgili de kullanıldığını tespit etmektir. Bu bildiride, bu öz düzenleme mekanizmalarının bazılarının benzerlerinin hayvansal ürün kullanımının yarattığı olumsuz duygulanımlardan ve bilişlerden kaçınmak için kullanıldığı öne sürülmekte ve bu iddia ilgili alan yazından bulgularla desteklenmektedir. Bu amaçla, Google Akademik arama motoru üzerinde meat, rationalization, justification, meat paradox ve moral disengagement anahtar kelimeleri kullanılarak 2010-2022 arasında yayınlanmış makaleler taranmıştır. Alan yazın taraması makaleleri ve kuramsal yazılar çalışma kapsamı dışında bırakılarak yalnızca araştırma makaleleri çalışmaya dahil edilmiş, başlıkları ve özetleri incelenerek seçilen makaleler ahlaki uzaklaşma mekanizmaları çerçevesinde incelenmiştir. İnceleme sonucunda Bandura'nın kuramındaki benzer mekanizmalara ilişkin bulgular tespit edilmiştir. Örneğin, insanlara acı çektirmeyi içeren ahlak dışı davranışların verdiği rahatsızlıktan kurtulmak üzere kullanılan bir ahlaki uzaklaşma mekanizması, *kurbanı insandışılaştırma* iken, acı çektirilen hayvanlar olduğunda benzer bir başka mekanizma olan *zihinsizleştirme* (hayvanların bir zihne, acı çekme

¹ Sosyal Psikoloji Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Öğr. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, bealtinal@gelisim.edu.tr, 0000-0001-6987-8012

kapasitesine ya da duygulara sahip olduğunu inkar etme) (Loughnan, Haslam ve Bastian, 2010) kullanılmaktadır. Öte yandan, *kurbanı suçlama mekanizmasının* insan-hayvan ilişkilerinde bir karşılığı bulunmamıştır. Son olarak, hayvansal ürün kullanımıyla ilgili alan yazında tanımlanan bir uygulama olan kötü duygulanımlar yaratan eylemi gerçekleştirmeyi reddeden kişilere yönelik olumsuz algılara sahip olma mekanizmasının (Minson ve Monin, 2012) bir ahlaki uzaklaştırma mekanizması olarak kabul edilebileceği düşünülmektedir. Bildiride dört ahlaki uzaklaşma mekanizmasının alt kategorileri, alan yazındaki bulgularla birlikte ele alınmış, son olarak alan yazındaki bazı eksikliklere ve kavramsal tartışmalara değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ahlaki uzaklaşma mekanizmaları, hayvansal ürün kullanımı, insandışılaştırma, zihinsizleştirme, öz düzenleme.

Kaynakça

- Bandura, A. (2016). *Moral disengagement: How good people can do harm and feel good about themselves*. Worth Publishers,
- Cherry, E. (2006). Veganism as a Cultural Movement: A Relational Approach. *Social Movement Studies*, 5(2), 155–170. <https://doi.org/10.1080/14742830600807543>
- Garnett, T. (2011). Where are the best opportunities for reducing greenhouse gas emissions in the food system (including the food chain)? *Food Policy*, 36(SUPPL. 1), S23–S32. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2010.10.010>
- Gheihman, N. (2021). Veganism as a lifestyle movement. *Sociology Compass*, 15(5), e12877. <https://doi.org/10.1111/soc4.12877>
- Leneman, L. (1999). No animal food: The road to veganism in Britain, 1909-1944. *Society and Animals*, 7(3), 219–228. <https://doi.org/10.1163/156853099X00095>
- Loughnan, S., Haslam, N. ve Bastian, B. (2010). The role of meat consumption in the denial of moral status and mind to meat animals. *Appetite*, 55(1), 156–159. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2010.05.043>
- Minson, J. A. ve Monin, B. (2012). Do-gooder derogation: Disparaging morally motivated minorities to defuse anticipated reproach. *Social Psychological and Personality Science*, 3(2), 200–207. <https://doi.org/10.1177/1948550611415695>
- Rosenfeld, D. L. (2018). The psychology of vegetarianism: Recent advances and future directions. *Appetite*, 131, 125–138. <https://doi.org/10.1016/J.APPET.2018.09.011>

- Tilman, D. ve Clark, M. (2014). Global diets link environmental sustainability and human health. *Nature*, 515(7528), 518–522. <https://doi.org/10.1038/nature13959>
- Westhoek, H., Lesschen, J. P., Rood, T., Wagner, S., de Marco, A., Murphy-Bokern, D., ... Oenema, O. (2014). Food choices, health and environment: Effects of cutting Europe's meat and dairy intake. *Global Environmental Change*, 26(1), 196–205. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.02.004>
- Willett, W., Rockström, J., Loken, B., Springmann, M., Lang, T., Vermeulen, S., ... Murray, C. J. L. (2019). Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. *The Lancet*, 393(10170), 447–492. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)31788-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)31788-4)
- Yip, C. S. C., Crane, G. ve Karnon, J. (2013). Systematic review of reducing population meat consumption to reduce greenhouse gas emissions and obtain health benefits: effectiveness and models assessments. *International Journal of Public Health*, 58(5), 683–693. <https://doi.org/10.1007/S00038-013-0484-Z>

Okul Çağındaki Çocukların Ahlakı Tanımlarken Yaptıkları Çevre Atıflarının İncelenmesi

Canan ÇELİKADAM¹, Bahar AYKAÇ², Büşra AKTAŞ³, Sevim CESUR⁴,
Sercan BALIM⁵, Mehmet KARASU⁶

Bu çalışmada çocukların ahlaken doğru veya yanlış anlamlandırmalarında ve ahlaka ilişkin duygularla ilgili örneklendirmelerinde çevreye dair atıfları ele alınmıştır. Ayrıca bu atıfların Sosyal Alan Kuramı (Turiel, 1983) çerçevesinde incelenmesi yoluyla, çocuklar için çevreye ilişkin meselelerin sıklıkla ahlaki alanda mı yoksa uzlaşımsal alanda mı değerlendirildiği sorusunun keşifsel olarak incelenmesi hedeflenmiştir. Bunun için Türkiye'nin farklı illerinden 7-15 yaşları arasındaki 193 ilkokul ve ortaokul öğrencisiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde çocuklardan iyi çocuk ve kötü çocuk, ahlaki duygular olarak tanımlanan tikslenme, öfke, gurur, üzüntü, utanma, suçluluk duyguları ve alay etme ve ayıp kavramı içerisinde değerlendirdikleri gündelik durumları tarif etmişlerdir. Araştırmacıların bağımsız kodlamalarıyla gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda ortaya çıkan kodlar içerisinden çevre ile ilişkili olan yanıtlar bir araya toplanmıştır. Çevreye ilişkin bu kodlar tüm kodların %4,6'sını oluşturmaktadır. Alanyazına dayanarak, bilişsel ve ahlaki gelişim açısından 7-10 ve 11-15 yaş dönemleri arasında farklar olabileceği düşünüldüğünden bu yaş gruplarının kodları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. İki yaş grubunda da hayvanlara zarar/bakım ve doğaya zarar/bakım olmak üzere ortak temalar ortaya çıkmıştır. Buna göre 7-10 yaş arasındaki grupta hayvanlara zarar verme/ koruma temasının oranı %63,5; doğaya zarar verme/korumanın oranı %36,5 olarak bulunmuştur. 11-15 yaş döneminde bu temaların oranı ise sırasıyla %56,5 ve %43,5'tir. Yani 7-10 yaş arası dönemde hayvanlara zarar/bakım teması 11-15 yaş dönemine

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, canan.celikadam@istanbul.edu.tr, 0000-0002-1844-7033 (Sorumlu Yazar)

² Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, bahar.aykac@ogr.iu.edu.tr, 0000-0002-6509-5042

³ Dr. Öğr. Üyesi, 29 Mayıs İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, baktas@29mayis.edu.tr, 0000-0002-0125-7903

⁴ Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, cesur@istanbul.edu.tr, 0000-0002-4038-0592

⁵ Arş. Gör., Bursa Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, sercan.balim@btu.edu.tr, 0000-0002-7161-5593

⁶ Arş. Gör. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, karasuumehmett@gmail.com, 0000-0002-6620-2807

göre daha sık ortaya çıkmıştır. 11-15 yaş döneminde ise diğer yaş grubuna kıyasla daha fazla doğaya zarar/bakım temasından bahsedilmiştir. Sonuçlar iki grup için birlikte değerlendirildiğinde, hayvanlara ilişkin meselelerin doğaya göre daha çok yer aldığı görülmektedir. Farklı yaş grupları arasındaki farklara bakıldığında ise daha büyük yaş grubunun kavramsallaştırmalarında hayvanlara yönelik meselelerin, doğaya yönelik meselelerle birbirine daha yakın oranda bulunduğu, daha küçük yaş grubunda ise hayvanlara yönelik meselelerin daha fazla ön plana çıktığı söylenebilir. Yanı sıra bu temalar altındaki kodlar, Sosyal Alan Kuramı'nda önerilen ahlaki alan ve uzlaşımsal alan ayırımına göre yeniden incelenmiştir. Genel olarak çevrenin korunması ve çevreye zarar vermenin, tüm yaş grubu çocuklar için sıklıkla ahlaki alanda ele alındığı gözlenmiştir. Bu sonuçlar, çocukların doğayı ve hayvanları zarar görmemesi ve korunması gereken varlıklar olarak gördüklerini, dolayısıyla çevreyle ilgili konuları bağlamdan bağımsız, evrensel bir nitelik taşıyan ahlaki alanda değerlendirdiklerini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Doğaya zarar, hayvanlara zarar, çevre, doğayı koruma, ahlaki duygular, sosyal alan kuramı, çevre atıkları.

Kaynakça

Turiel, E. (1983). *The development of social knowledge: Morality and convention*. Cambridge University Press.

Çevresel İkilemler İçeren Ürün Tercihlerinin, Çevreci Niyet ve Davranışlarla İlişkisinin İncelenmesi

Seher KARASU¹, Yeliz KINDAP TEPE², Hilal PEKER DURAL³

Sürdürülebilir davranışların önemi, iklim krizi tehditlerinin arttığı bu dönemde bir kez daha anlaşılmaktadır. Bireylerin çevre dostu davranışlarını daha sürekli hale getirmek, çevre sorunlarını hafifletebilmek için geliştirilecek kalıcı çözümlerin kilit noktasını oluşturmaktadır. Araştırmalarda, çevre dostu ürün tercihlerinde bulunan bireylerin daha fazla çevreci davranma niyetinde bulunduğu (Wang, 2021); ürün tercihi ve niyet arasındaki ilişkiye Kendini Belirleme Kuramında bahsedilen ve içsel bir motivasyon oluşması için gerekli görülen temel ihtiyaçların tatmin edilmesinin aracılık ettiği görülmüştür (Webb, 2013). Alan yazında ürün tercihlerinden çevreci niyet ve davranışlara doğru pozitif davranışsal bir yayılımın olduğu bilgisi de mevcuttur (Chuang, 2016; Lanzini, 2014; Nilsson, 2017; Wang, 2021). Tüm bu noktalardan hareketle bu çalışmada, çevresel bir ikileme maruz kalan yani çevrenin yararı veya bireyin kendisinin kazanç sağlaması durumları arasında kalarak bireysel çıkar çatışması yaşayan bireylerin yapacakları çevre yanlısı olan veya olmayan ürün tercihi ile kendini belirlemesi için gerek duyduğu üç temel ihtiyaç ve bunların da çevreci niyet ve davranış ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemi 19-28 yaş arasında bulunan 166 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak çevreci olan ve olmayan tercihleri elde edebilmek amacıyla çevresel ikilem durumu içeren iki senaryo, Ekonomik Güçlük İndeksi, Kendini Belirleme Temel İhtiyaçların Tatmini Anketi, Çevreci Dostu Davranış Niyeti Ölçeği ve Çevreci Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Analiz sonucunda, satın alma davranışında çevre dostu ürünü tercih eden bireylerin daha sonra çevreci davranma niyeti bildirdikleri; başka bir ifadeyle pozitif bir davranışsal yayılmanın olduğu gösterilmiştir. Ayrıca temel psikolojik ihtiyaçların tatmin edilmesinin tercih ile davranış arasındaki ilişkide aracı rol oynamadığı; fakat davranışı pozitif

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi/Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, sehr.karasu@gmail.com, 0000-0002-8116-4722 (Sorumlu Yazar)

² Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, yeliz.kindaptepe@omu.edu.tr, 0000-0003-0963-810X

³ Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, hilal.peker@omu.edu.tr, 0000-0002-3232-2763

yönde doğrudan yordadığı görülmüştür. Son olarak çevreci davranma niyeti bildirmek ile çevreci davranma arasında da pozitif yönde orta düzeyde bir korelasyonun olması planlı davranış kuramını desteklemektedir. Sonraki çalışmalarda, sürdürülebilirlik için çevre konularında pozitif davranışsal yayılımın hangi bağlamlarda güçlendiğinin araştırılması önemli olacaktır.

Anahtar kelimeler: Kendini belirleme kuramı, davranışsal yayılma, çevreci ürün tercihi, niyet, davranış.

Kaynakça

- Chuang, Y., Xie, X. ve Liu, C. (2016). Interdependent orientations increase pro-environmental preferences when facing self-interest conflicts: The mediating role of self-control. *Journal of Environmental Psychology*, 46, 96–105. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2016.04.001>
- Lanzini, P. ve Thøgersen, J. (2014). Behavioural spillover in the environmental domain: an intervention study. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 381–390. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.-2014.09.006>
- Nilsson, A., Bergquist, M. ve Schultz, W. P. (2017). Spillover effects in environmental behaviors, across time and context: a review and research agenda. *Environmental Education Research*, 23(4), 573–589. <https://doi.org/10.1080/13504622.2016.1250148>
- Wang, J., Yang, X., Bailey, A. ve Wang, J. (2021). Positive spillover of consumers' sustainable behaviors: The mediating role of self-determination need satisfaction. *Journal of Cleaner Production*, 317, 128436. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.128436>
- Webb, D., Soutar, G. N., Mazzarol, T. ve Saldaris, P. (2013). Self-determination theory and consumer behavioural change: Evidence from a household energy-saving behaviour study. *Journal of Environmental Psychology*, 35, 59–66. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2013.04.003>

OTURUM 2

(26 Kasım 2022, 11:40-12:35)

Oturum Başkanı: Ezgi Mehmetoğlu

Çevreci Davranışların Belirleyicileri: Değer-İnanç-Norm Çevrecilik Modeline Göre Bir İnceleme

Ezgi KATIK¹, Hacer HARLAK²

Değer-İnanç-Norm Çevrecilik Modeli'ne göre çevreci davranışların belirleyicileri, birtakım faktörlerin birbiri üzerindeki etkileridir. Model, söz konusu davranışların değer yönelimleri, ekolojik dünya görüşü, sonuç farkındalığı, yüklenilen sorumluluk ve kişisel normların zincirleme etkisiyle ortaya çıktığını kabul eder. Bu çalışmanın amacı modelde öngörülen etkileri test etmektir. Bu amaçla çeşitli bölümlerde öğrenime devam eden 323 üniversite öğrencisinden (%53 kadın, %44 erkek) Doğayla İlişkili Olma Ölçeği (DİO-6), Değer Yönelimleri Ölçeği, Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeği, Sonuç Farkındalığı, Yüklenilen Sorumluluk, Kişisel Normlar Ölçeği, Çevre Davranışı Ölçeği ve Demografik Bilgi Formunun yer aldığı bir anket aracılığıyla veri toplanmıştır. Verilere uygulanan istatistiksel analizler sonucunda özgeci ve biyosferik değer yönelimlerinin doğa ve insan merkezli ekolojik dünya görüşü ile, buna karşılık hazcı değer yönelimlerinin insan merkezli ekolojik dünya görüşü ile pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu bulunmuştur. Yapısal eşitlik modellemesi uygulanarak yapılan testlerin sonuçları, öngörüldüğü gibi, değişkenlerin nedensel zincir düzeninde sıralısıyla birbirleriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu ve modelin verilere iyi uyum gösterdiğini ortaya koymuştur [$\chi^2=44.02$, $p=.00$, $\chi^2/df=1.83$, NNFI= 0.97, AGFI= 0.94, CFI= 0.99, RMSEA= 0.05, SRMR= 0.06]. Cinsiyete göre karşılaştırmalar, kadınların bireysel ve toplumsal ikna davranışı, fiziksel koruma davranışı ve çevreci aktivite puan ortalamalarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Çalışmanın sonuçları modelin kuramsal temeline dayanılarak tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Değerler, ekolojik dünya görüşü, sonuç farkındalığı, yüklenilen sorumluluk, kişisel normlar, çevreci davranışlar.

¹ Psk./Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, katikezgi898@gmail.com, 0000-0003-2781-4170 (Sorumlu Yazar)

² Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, hharlak@adu.edu.tr, 0000-0002-9121-3532

Kişilik ve Çevre Yanlısı Davranışlar: Karanlık Üçlü, Aydınlık Üçlü ve Değer Yönelimlerinin Rolü

Gözde KIRAL UÇAR¹, Meryem KAYNAK MALATYALI², Gamze ÖZDEMİR PLANALI³, Betül KANIK⁴

İklim krizi, her geçen gün daha ciddi bir sorun haline gelmektedir. Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli [Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), 2022] yirmi yıl içinde sıcaklık artışının kritik seviye olan 1.5°C'ye ulaşmasının beklendiğini duyurmuş ve acilen sert önlemler alınması gerektiğini açıklamıştır. İklim krizinin öngörülen feci sonuçlarının önüne geçebilmek için, öncelikle bireylerin çevre yanlısı davranışlarda bulunmalarına ya da onlardan kaçınmalarına yol açan süreçlerin açığa çıkarılması gerekmektedir. Çevre yanlısı davranışların psikolojik süreçlerini araştıran bireysel perspektifli çalışmalar, son yıllarda kişiliğin “aydınlık” ve “karanlık” yönlerine odaklanmaya başlamıştır. Bu çalışma, hem Karanlık Üçlü (Makyevelizm, Narsisizm ve Psikopati) hem de Aydınlık Üçlü (Kantçılık, İnsancılık ve İnsanlığa İnanç) kişilik özellikleri ile çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu ilişkilerde çevre odaklı değer yönelimlerinin (egoistik, altruistik ve biyosferik değer yönelimleri) aracı rolünü araştırmaktadır. Araştırmaya 18 ile 56 yaşları arasında (*Ort.* = 27.45; *SS* = 9.32), %69,9'u kadın ve %30,1'i erkek olmak üzere toplam 312 kişi katılmıştır. Yol analizi sonuçları, Karanlık Üçlünün egoistik değer yönelimini artırma biyosferik ve alturistik değer yönelimini azaltma eğilimi gösterdiğini Aydınlık Üçlünün ise biyosferik ve altruistik değer yönelimlerini artırma eğilimi gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, biyosferik değer yönelimi artan çevre yanlısı davranış niyetleri ve geçmiş çevre yanlısı davranışlar ile bağlantılıdır. Son olarak, Aydınlık Üçlü ve Karanlık Üçlü ile çevre yanlısı davranış niyetleri ve geçmiş çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişkiye biyosferik değer yönelimi aracılık etmiştir. Çalışmanın

¹ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, gozdekiral@comu.edu.tr, 0000-0001-5888-1101

² Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, meryem.kaynakmalatyali@comu.edu.tr, 0000-0003-2467-1207

³ Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, gamzeozdemir@comu.edu.tr, 0000-0002-2665-9773

⁴ Arş. Gör., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, bkanik@metu.edu.tr, 0000-0003-1634-6690 (Sorumlu Yazar)

bulgularının, alan yazına ve çevre yanlısı davranışları artırmak için geliştirilen uygulama ve politikalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Karanlık üçlü, aydınlık üçlü, değer yönelimleri, çevre yanlısı davranışlar.

Kaynakça

IPCC (2022). Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Working Group III contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.
<https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/>

Çevre Yanlısı Davranışların Yordayıcıları: Egoistik Değer Yönelimi ve Ekolojik Adil Dünya İnancı

Aleyna AKÇAM¹, Betül DURU², Sümeyye MERZİFONLUOĞLU³, Nihal Kardelen ŞENSOY⁴, Zeynep UYAR⁵

İklim krizi gibi çevresel sorunlar dünya ve insanlık için ciddi bir tehdit haline gelmiştir. Pek çok çevresel sorun insan davranışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İnsan davranışı üzerine pek çok kuram geliştirilmiştir. Bu kuramlardan biri olan değer inanç norm kuramı, insan davranışlarının değer ve inançlardan etkilendiğini belirtir (akt. Steg ve Norlund, 2015). Bu noktada çevresel sorunların önüne geçmek için insanların çevreye ilişkin değer ve inançları oldukça önemlidir (Steg, Van den Berg ve De Groot, 2015). Dolayısıyla insanların çevre yanlısı davranışları ve bu davranışlarının ilişkili olduğu faktörler incelenmelidir. Bu çalışma çevre yanlısı davranışı etkileyen değer ve inanç gibi bireysel faktörlere odaklanmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalarda (akt. Kement, 2019) alturistik ve biyosferik değer yönelimleri çevre yanlısı davranışlarla ilişkili tutarlı sonuçlar verirken; egoistik değer yönelimlerinde farklı sonuçlar vardır. Dolayısıyla bu çalışmada egoistik değer yöneliminin, çevre yanlısı davranışlar üzerindeki farklı sonuçlarını daha tutarlı bir şekilde açıklamak amacıyla yalnızca egoistik değer yönelimine odaklanılmıştır.

Çalışmada ele alınan bir diğer kavram ekolojik adil dünya inancıdır. Schwartz'a göre (1992) değerler adalet algısını etkilemektedir. Kendini genişletim değerine sahip bireyler kaynakların bölüştürülmesinde eşitlik ilkesini tercih ederler. Dolayısıyla bu çalışmada egoistik değer yönelimine sahip bireylerin EADİ'lerinin yüksek olması beklenmiştir. Bununla birlikte çalışmada egoistik değer yönelimi ile EADİ'nin çevre yanlısı davranışı yordamadaki rolü incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini yaşları 18-25 yaş aralığında değişen (Ort.=20,75, SS=1,69; %79,9'u kadın) 174 kişiden oluşmaktadır. Bu çalışmada katılımcılara Kısa Değer

¹ Psk., aleynaakcam21@gmail.com, 0000-0002-2662-3957 (Sorumlu Yazar)

² Psk., durubetu190@gmail.com, 0000-0002-4891-8406

³ Psk., sumeyye06189@gmail.com, 0000-0002-8086-4743

⁴ Psk., kardelensensoyy@gmail.com, 0000-0003-4698-6349

⁵ Psk., wzeynepuyar@gmail.com, 0000-0002-1620-103X

Yönelimi (egoistik alt boyutu), Ekolojik Adil Dünya İnancı ve Çevre Yanlısı Davranışlar Ölçeği verilmiştir. Çalışmanın bulguları egoistik değer yöneliminin ve EADİ'nin çevre yanlısı davranışı yordamadığını ve EADİ ile egoistik değer yönelimi arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Çevre yanlısı davranışlarla egoistik değer yönelimi arasındaki ilişki alanyazında sınırlı incelenmiştir ancak Türkçe alanyazında incelenmemiştir. Bu ilişkiyi inceleyerek alanyazına katkıda bulunmak araştırmancının üstün yönüdür. Çalışmanın bir diğer üstün yönü, daha önce birlikte hiç çalışılmamış olan ekolojik adil dünya inancı ve egoistik değer yönelimi arasındaki ilişkiyi incelemektir. Yapılan çalışmada egoistik değer yönelimi ve ekolojik adil dünya inancı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buradan yola çıkarak bazı değerler ve bazı inançlar arasında her zaman anlamlı bir ilişki bulunamayacağından söz edilebilir.

Anahtar kelimeler: Değer inanç norm kuramı, egoistik değer yönelimi, ekolojik adil dünya inancı, çevre yanlısı davranışlar.

Kaynakça

- Baier, M., Kals, E. ve Müller, M. M. (2013). Ecological belief in a just world. *Social Justice Research*, 26(3), 272–300. <https://doi.org/10.1007/s11211-013-0192-0>.
- Kement Ü. (2019). Ekoturizm faaliyetlerine katılan bireylerin değer inanç norm teorisi kapsamında çevre dostu davranışlarının açıklanması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72). <https://doi.org/10.17755/esosder.556627>
- Kıral-Uçar, G., Gezici Yalçın, M. ve Özdemir, G. (2019). İklim değişikliği inkarının sosyal baskınlık yönelimi ve ekolojik adil dünya inancı ile ilişkisi. *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(37), 739–764. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.535560>
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values-Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1–65. [https://doi.org/10.1016/s0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/s0065-2601(08)60281-6)
- Steg, L. ve Norlund, A. (2015). Çevresel davranışı açıklayan modeller. L. Kaya-Ciceralli (Çev. Ed.) ve E. E. Ciceralli (Çev.). *Çevre Psikolojisi* (s.185–195) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2013, 1. baskı).

Covid-19 Pandemisi Sürecinde Doğaya İlişkin İnançlar ve Çevreci Politikalara Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkide Huşunun Aracı Rolü

Nevin SOLAK¹, Özden Melis ULUĞ², Betül KANIK³, Maria CHAYINSKA⁴,

Huşu (*awe*) kişinin heybetli ve derin bir şeyle karşılaştığında kendi zihinsel şemalarını yeniden gözden geçirmesi ihtiyacını uyandıran bir duygudur (Keltner ve Haidt, 2003). Huşu duygusunun türleri mevcut olup, hayret, hayranlık ve merak gibi olumlu duyguları içereni olumlu huşu (*positive awe*); korku, kaygı ve tehdit gibi unsurları içereni ise tehdit-temelli huşu (*threat-based awe*) olarak tanımlanır (Gordon ve ark., 2017). Huşu duygusu doğa karşısında (örn., doğa manzaraları, yeryüzü şekilleri, doğal afetler vb.) hissedilen bir duygudur (Shiota ve ark., 2007) ve olumlu huşu çevreci davranışlara katkı sağlamaktadır (Yang, Hu, Jing ve Nguyen, 2018). Ancak huşu türlerinin—özellikle de COVID-19 pandemisi sürecinde—çevreci politikaların desteklenmesindeki rolüne odaklanan yeterince çalışma yoktur. Halbuki, COVID-19 pandemisi sürecinde, doğaya insani özellikler atfedilerek doğanın nasıl çalıştığına dair günlük yaşamda çeşitli tartışmalar yapılmış (örn., “doğanın bir dengesi vardır ama onu bozarsak doğa intikamını alır”) ve çevreci politikalar gündeme gelmiştir. Pandeminin yayılımının azalmasına yönelik önlemler (örn., ulaşımın azalması vb.) sonucu çevresel kirliliğin azalması doğa karşısında olumlu huşu uyandırırken, pandeminin bir doğal afet olması ise doğa karşısında tehdit temelli huşu duygusunu uyandırabilir. Buradan hareketle, mevcut çalışmada söz konusu huşu türlerinin, pandemi sürecinde doğanın işleme biçimine ilişkin inançlar (doğanın dengesi olduğuna inanma ve doğanın cezalandırıcı olduğuna inanma) ile çevreci politikaları destekleme arasındaki ilişkiye aracılık edip etmeyeceği incelenmiştir. Bu bağlamda üç korelasyonel çalışma gerçekleştirilmiştir. İlk çalışma Türkiye’de ($N = 1305$) yapılırken araştırma sonuçlarının genellenebilirliğinin test edilmesi için ikinci çalışma ABD’de ($N = 212$) ve üçüncü çalışma ise Birleşik Krallık’ta ($N = 600$) yürütülmüştür. Yol analiziyle elde edilen bulgular, her üç örnekleme de doğanın bir dengesi olduğuna ilişkin inancın, tehdit-temelli huşuya kıyasla, olumlu huşunun daha güçlü bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Doğanın

¹ Bağımsız Araştırmacı, nevin.solak@gmail.com, 0000-0002-8391-9172 (Sorumlu Yazar)

² University of Sussex, O.M.Ulug@sussex.ac.uk, 0000-0001-7364-362X,

³ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, betulkanik0@gmail.com, 0000-0003-1634-6690

⁴ University of Studies of Messina, maria.chayinska@unime.it, 0000-0003-2373-5141

cezalandırıcı olduğuna ilişkin inanç ise tehdit-temelli huşuyu olumlu yönde yordamıştır. Bununla birlikte, doğaya ilişkin inançlar ve çevreci politikaları destekleme arasındaki ilişkiye ise sadece olumlu huşu aracılık etmiştir. Özetle, bu çalışma özellikle doğal afetler sırasında çevreci politikalara yönelik tutumları anlamada, doğa karşısında hissedilen huşu türlerinin ve doğaya ilişkin inançların dikkate alınmasının önemine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: Çevre politikaları, Covid-19, pandemi, huşu, tehdit-temelli huşu, olumlu huşu, doğaya ilişkin algılar.

Kaynakça

- Gordon, A. M., Stellar, J. E., Anderson, C. L., McNeil, G. D., Loew, D. ve Keltner, D. (2017). The dark side of the sublime: Distinguishing a threat-based variant of awe. *Journal of Personality and Social Psychology*, 113(2), 310-328. <https://doi.org/10.1037/pspp0000120>
- Keltner, D. ve Haidt, J. (2003). Approaching awe, a moral, spiritual, and aesthetic emotion. *Cognition and Emotion*, 17(2), 297-314. <https://doi.org/10.1080/02699930302297>
- Shiota, M. N., Keltner, D. ve Mossman, A. (2007). The nature of awe: Elicitors, appraisals, and effects on self-concept. *Cognition and Emotion*, 21(5), 944-963. <https://doi.org/10.1080/02699930-600923668>
- Yang, Y., Hu, J., Jing, F. ve Nguyen, B. (2018). From awe to ecological behavior: The mediating role of connectedness to nature. *Sustainability*, 10(7), 2477. <https://doi.org/10.3390/su10072477>

PANEL

SOSYAL VE POLİTİK PSİKOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN ÇEVRE VE İKLİM ÇALIŞMALARI

(26 Kasım 2022, 13:30-14:45)

Oturum Başkanı: Gamze Özdemir Planalı

Yer Bağlılığının Çevre Yanlısı Davranışlar ve Sivil Katılımla İlişkisi

Pelin KARAKUŞ AKALIN¹

Yer bağlılığının gelişimi çok katmanlı ve dinamik bir süreçtir. Bir yere bağlılığın oluşmasında mekânın birey, grup ya da topluluk deneyimleri aracılığıyla anlam kazanması, kendilenebilmesi, mekân üzerinde kontrol ve güven duygusunun hissedilmesi gerekir. Dolayısıyla yer bağlılığı mekânın deneyimlenmesine ve bu deneyimler yoluyla zaman içinde inşa edilecek duygusal bir bağın kurulmasıyla mümkündür. Mahalleye bağlılık, mahalle çevresini koruma ve mahalle çevresini geliştirecek çeşitli uygulamalara katılım arasındaki ilişkileri inceleyen birçok çalışma mahalle sakinlerinin yaşam çevrelerine bağlılıkları yükseldikçe mahallelerini korumaya yönelik davranışsal niyetlerinin güçlendiğini ve sivil katılıma dahil olduklarını göstermektedir. Bu çalışmalarda yeri sahiplenmenin ve yer bağlılığının sivil katılımın ve çevre yanlısı eylemlerin belirleyicisi olduğu, mahalleye bağlılık düzeyi yükseldikçe yeri önemseme ve koruma davranışının arttığı dile getirilmiştir.

Yaşam çevresinin sınırları dışında küresel ölçekte çevre yanlısı tutum ya da davranışların yer bağlılığı ile nasıl ilişkilendiği konusunda ise henüz yeteri kadar bilgiye sahip değiliz. Yukarıda da belirtildiği üzere yer bağlılığının gelişim süreci göz önünde bulundurulduğunda daha önce hiç deneyimlenmeyen veya duygusal bir bağın kurulmadığı bir çevreyi koruma yönünde davranışsal niyetlerin gelişimi yere bağlılık geliştirmekten çok doğanın ya da çevrenin ortak bir değer ve miras olduğu yönünde paylaşılan bir anlayışın gelişmesiyle daha yakından ilişkili olabilir. Nitekim, Uzzell ve arkadaşlarının (2002) küresel çevreyi korumaya yönelik davranış niyetinin topluluk duygusunun yükselmesiyle güçlendiğini rapor ettikleri çalışma bize bu konuda önemli ipuçları vermektedir. Yerel ölçekte çevre yanlısı tutum ve davranışların bağlanma ve kullanımla ilişkilendirirken küresel ölçekte çevreyi koruma eğiliminin belirli bir topluluğun paylaştığı ortak anlamlar, değerler ve ideolojilerle şekillendiği söylenebilir. Dolayısıyla küresel ölçekte genel çevre yanlısı tutum ve davranışların daha iradi olduğu ve kişinin yaşamla kurduğu ilişkide kendini kategorize ettiği grup kimlikleri ve dünya görüşleriyle ilişkili olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Gelecek araştırmalarda farklı

¹ Yrd. Doç. Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, pepin.karakus@emu.edu.tr, 0000-0003-1633-5692

ölçeklerdeki mekânlara bağılığın yerel ve küresel ölçekteki çevre yanlısı tutum ve davranışlarla nasıl ilişkilendiğinin karşılaştırmalı olarak incelenmesine ihtiyaç vardır.

Anahtar kelimeler: Yer bağılığı, çevre yanlısı davranışlar, sivil katılım, yerel ölçek, küresel ölçek, mekân kullanımı, topluluk duygusu.

Adalet Algısının Çevre Meselelerindeki Rolü

Gözde KIRAL UÇAR¹

İklim değişikliğinden önemli ölçüde gelişmiş ülkeler sorumlu iken, ortaya çıkan bedelleri ise geliştirmekte olan ülkeler yüklenmektedir. İklim değişikliğinin tüm dünyada en çok dezavantajlı grupları etkilediği bilinmektedir ve en ciddi sonuçlarını ise gelecek nesillerin yaşayacağı öngörülmektedir (bkz. IPCC, 2022). Faydayı elde edenlerle bedelleri yüklenenlerin çoğunlukla aynı kişiler olmaması, kısa vadede elde edilen faydanın bedellerinin o coğrafya ve zamanla sınırlı olmaması (Pawlik, 1991), çevresel kaynakların dağılımında ve çevreye ilişkin kararların alınmasında kararlardan etkilenmesi mümkün olan tüm grupların, gelecek nesillerin (Sikor ve ark., 2014) ve diğer türlerin haklarının gözetilmemesi adaletsiz bir durumdur.

Çalışmalar (örn., Clayton, 2000) insanların diğer türlere, gelecek nesillere karşı sorumluluk duyması, doğal çevreye ve diğer türlere hak atfetmesi ile karakterize olan “çevresel adalet” olarak anlaşılabilir bir yargılama örüntüsüne sahip olabildiklerine işaret etmektedir. Ayrıca çevre meselelerine ilişkin adalet yargılarının çevre yanlısı ürünleri tercih etmek, enerji tasarrufu yapmak (örn., Reese ve Jacob, 2015) gibi ev içi alışkanlıklardan çevreci gruplara üye olmak (örn., Baier ve ark., 2013), çevre yanlısı politikaları desteklemek (örn., Montada ve Kals, 2000) ya da adaletsiz uygulamaları protesto etmek (Pellow ve ark., 2001) gibi kolektif eyleme yönelmeye kadar pek çok davranış eğilimi üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Öte yandan, bireylerin belli bir durumu adaletsiz olarak değerlendirmemesinin ya da genel anlamda mevcut eşitsizliklerin adaletsizliğine ilişkin bir algısının olmamasının ise çevreye zarar veren davranışlarla ilişkili olabildiği görülmektedir (örn., Clayton ve ark., 2016; Kiral Ucar ve ark., 2021). Buradan hareketle bu sunumda, çevre meselelerinde adaletin rolü açıklanacak, insanların çevresel adaletsizliklere yönelik algısına ilişkin ilgili yazındaki örneklerle ve adalet değerlendirmelerinin ve yargılarının anlaşılmasının doğanın korunması için sağladığı imkânlarla değinilecektir.

¹ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, gozdekiral@comu.edu.tr, 0000-0001-5888-1101

Anahtar kelimeler: Çevresel adalet, iklim adaleti, adalet algısı, iklim değişikliği, çevre davranışı.

Kaynakça

- Baier, M., Kals, E. ve Müller, M. (2013). Ecological belief in a just world. *Social Justice Research*, 26, 272–300. <https://doi.org/10.1007/s11211-013-0192-0>
- Clayton, S. (2000). Models of justice in the environmental debate. *Journal of Social Issues*, 56(3), 459–474. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00178>
- Clayton, S., Kals, E. ve Feygina, I. (2016). Justice and environmental sustainability. C. Sabbagh ve M. Schmitt (Ed.), *Handbook of social justice theory and research* içinde (s. 369–386). Springer.
- IPCC (2022). *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [P.R. Shukla, J. Skea, R. Slade, A. Al Khourdajie, R. van Diemen, D. McCollum, M. Pathak, S. Some, P. Vyas, R. Fradera, M. Belkacemi, A. Hasija, G. Lisboa, S. Luz, J. Malley, (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/downloads/report/IPCC_AR6_WGIII_FullReport.pdf
- Kiral Uçar, G., Baier, M., Müller, M. ve Kals, E. (2021). Ecological belief in a just world: A cross-validation study in a Turkish sample. *Studies in Psychology*, 41(1), 143–166. <https://doi.org/10.26650/SP2020-0036>
- Montada, L. ve Kals, E. (2000). Political implications of psychological research on ecological justice and proenvironmental behaviour. *International Journal of Psychology*, 35(2), 168–176. <https://doi.org/10.1080/002075900399466>
- Pawlik, K. (1991). The psychology of global environmental change: Some basic data and an agenda for cooperative international research. *International Journal of Psychology*, 26(5), 547–563. <https://doi.org/10.1080/00207599108247143>
- Pellow, D. N., Weinberg, A. ve Schnaiberg, A. (2001). The environmental justice movement: Equitable allocation of the costs and benefits of environmental management outcomes. *Social Justice Research*, 14(4), 423–439. <https://doi.org/10.1023/A:1014654813111>
- Reese, G. ve Jacob, L. (2015). Principles of environmental justice and pro-environmental action: A two-step process model of moral anger and responsibility to act. *Environmental Science & Policy*, 51, 88–94. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2015.03.011>
- Sikor, T., Martin, A., Fisher, J. ve He, J. (2014). Toward an empirical analysis of justice in ecosystem governance. *Conservation Letters*, 7(6), 524–532. <https://doi.org/10.1111/conl.12142>

İnsanın Doğayla İlişkisi ve Çevre Sorunları Bağlamında Kolektif Eylem

Meral GEZİCİ YALÇIN¹

Sosyal psikoloji alan yazınında ele alındığı gibi söyleyecek olursak, kolektif eylem kişinin kendini ait gördüğü herhangi bir sosyal grubun/kategorinin çıkarlarını korumak amacıyla gerçekleştirdiği herhangi bir eylemdir. Bu tanımdan hareket edildiğinde, çevre yanlısı davranışların kolektif eylem olarak tasniflenebilmesi için yeni bir açılıma ihtiyaç olduğu ileri sürülebilir. Çevre yanlısı davranışları ortaya koyanlar hangi sosyal grubun/kategorinin çıkarlarını savunmaktadır? Çevre sorunlarının yerel ölçekte yaşanma ihtimali olduğu kadar küresel bir sorun olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, çevre sorunları bağlamında avantajlı ve dezavantajlı pozisyonda olan gruplar kimlerdir? Çevre sorunları dendiğinde, klasik olarak akla gelen ve alan yazında da uzun zamandır çalışılan sosyal gruplardan (etnik, ulus, ırk v.b.) daha kapsayıcı bir kolektifin (sosyal kategorinin) tahayyülü mü söz konusudur? Ayrıca bu konumlandırmada insan ve doğa ilişkisi açısından neler söylenebilir? Kişiler doğa söz konusu olduğunda insanı onun bir parçası olarak mı görmektedir veya insanı ondan üstün bir yerde mi konumlandırmaktadır? Veyahut doğanın insanın faydası için kullanılması anlayışı mı (insan-merkezli, anthropocentric), yoksa doğanın insana faydasından bağımsız bir anlamı ve önemi olduğu (eko-merkezli, ecocentric) görüşü mü benimsemektedir. Bu sunumda, kolektif eylem alan yazını kısa bir şekilde gözden geçirilerek çevre yanlısı davranışların kolektif eylem alan yazını açısından nasıl ele alınabileceğine dair önerilerde bulunulacak ve yapılan görgül araştırmalardan örnekler verilecektir. Buna ek olarak, Türkiye’de gerçekleştirilen iki farklı keşfedici araştırmanın ($N = 256$, $N = 239$) bulgularına dayanarak Türkiye’de yaşayan kişilerin davranış repertuarında ne tür çevre yanlısı davranışların bulunduğu üzerinde durulacaktır. Bunun ardından, kişilerin çevre yanlısı davranışlarıyla insan-doğa ilişkisine dair algıları arasında bir ilişki olup olmadığı incelenecektir. Nicel ve nitel verinin analizinden elde edilen bulgular uluslararası alan yazın ile karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

¹ Doç. Dr., Bielefeld Üniversitesi, meralgezici@gmail.com, 0000-0002-8751-3428

Anahtar kelimeler: Kolektif eylem, çevre yanlısı davranışlar, insan-doğa ilişkisi, insan-merkezli görüş, eko-merkezli görüş.

Çevreci Olan / Olmayan Davranışlara Kuramsal Açıklamalar

Derya HASTA¹

Küresel ısınma, çevre kirliliği ve doğanın tahrip edilmesi gibi insan eliyle yaratılmış çok sayıda çevresel sorun vardır ve bu sorunlar nedeniyle üzerinde yaşadığımız dünya yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. İnsanların çevreci olmayan davranışlarını durdurmanın bir yolu, onların çevreyle ilgili tutum ve davranışlarının ardında yatan etmenleri anlamak ve bu doğrultuda çözüm önerileri ortaya koymaktır. Yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma değişkenlerinin çevreci olan/olmayan tutum ve davranışlarla ilişkisini araştıran çalışmalar bu konuda önemli bilgiler ortaya koymaktadır (Jylhä ve Akrami, 2015; Milfont, Richter, Sibley, Wilson ve Fischer, 2013; Schultz ve Stone, 1994). Söz konusu çalışmalara göre, insanların yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri arttıkça çevreci tutum ve davranışları azalmaktadır. Yetkecilik düzeyi arttıkça çevreci tutum ve davranışların azalmasının bir nedeni, yetkeci bireylerin çevrecileri yıkıcı, tehditkar ve kurulu düzene zarar veren dış grup üyeleri olarak görmeleri ve bu nedenle onlardan ve sergiledikleri çevreci tutum ve davranışlardan uzak durmalarıdır (Peterson, Doty ve Winter, 1993). Mevcut yetkelerin çevresel konulara yeterince ilgi göstermemeleri ve daha çok büyüme politikalarıyla ilgilenmeleri de onları takip ve taklit eden yetkeci bireylerin çevreci tutum ve davranışlardan uzak durma nedenleri arasındadır (Schultz ve Stone, 1994). Schultz ve Stone'a (1994) göre, çevreye ilişkin konuların yeterince geleneksel olmaması da geleneksellik düzeyi yüksek olan yetkeci bireyleri bu tür konulardan uzak tutmaktadır (Schultz ve Stone, 1994). İnsanların çevreye yönelik duyarsız tutum ve davranışları gruplararası ilişkilerde karşımıza çıkan sosyal baskınlık yönelimiyle de bağlantılıdır. Sosyal baskınlık kuramına göre, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler "gruplar arası eşitsizlikleri ve bazı grupların diğer bazıları üzerinde baskınlık kurabileceğini" savunmaktadır. Söz konusu bireyler, insanların çıkarları doğrultusunda çevre üzerinde baskınlık kurabileceklerini ve gerektiğinde ona zarar verebileceklerini de savunmaktadır (Sidanius ve Pratto, 1999). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek

¹ Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, deryahasta@gmail.com, 0000-0002-6299-0666

olan bireylerin insanın doğadan ve diğer tüm canlılardan üstün olduğu yönündeki inançları bu durumun anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır (Milfond ve ark., 2013). Jost ve Banaji (1994) ise geliştirdikleri sistemi meşrulaştırma kuramında sosyal, ekonomik ve siyasal düzenlemeleri mevcut haliyle meşru ve adil olarak algılamaya güdülendiğimizi ve bu yolla kendimizi güvende hissettiğimizi vurgulamaktadır. Shrivastava'ya (1995) göre, sistemi meşrulaştırma sonucunda kazanılan bu güvenlik duygusu, çevresel sorunların yok sayılması veya çevreyle ilgili zararlı davranışların sürdürülmesi ile sonuçlanmaktadır. Benzer şekilde Feygina, Jost ve Goldsmith (2010) de sistemi meşrulaştırmanın, çevre yanlısı davranışlara ulaşmanın önünde önemli bir engel olduğunu öne sürmektedir. Onlara göre, çevreyle ilgili sorunlar birçok açıdan mevcut geçerli sosyo-ekonomik uygulamaların ve kurumların sonucudur. Çevresel sorunları kabul etmek ise söz konusu kurum ve uygulamaların meşru ve yararlı olduğu varsayımıyla çelişmektedir. Birçok kişi için çevre sorunlarını kabul etmek ve ele almak mevcut sosyal, ekonomik ve siyasal statükoya bir tehdit demektir. Bu sunumda, aktarılan bilgiler ve bu bilgiler doğrultusunda varılan bazı çözüm önerileri üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Çevreci tutum ve davranışlar, yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma.

Kaynakça

- Feygina, I., Jost, J. T. ve Goldsmith, R. E. (2010). System justification, the denial of global warming, and the possibility of 'System-Sanctioned Change'. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(3), 326–338. <https://doi.org/10.1177/0146167209351435>
- Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33, 1–27. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x>
- Jylhä, K. M. ve Akrami, N. (2015). Social dominance orientation and climate change denial: The role of dominance and system justification. *Personality and Individual Differences*, 86, 108–111. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.05.041>
- Milfont, L. T., Richter, I., Chris G. S., Wilson, S. M. ve Fischer, R. (2013). Environmental consequence of the desire to dominate and be superior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(9), 1127–1138. <https://doi.org/10.1177/0146167213490805>
- Peterson, B. E., Doty, R. M. ve Winter, D. G. (1993). Authoritarianism and attitudes toward

contemporary social issues. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 174–184.

<https://doi.org/10.1177/0146167293192006>

Schultz, P. W. ve Stone, W. F. (1994). Authoritarianism and attitudes toward the

environment. *Environment and Behavior*, 26, 25–37. [https://doi.org/10.1177/00139165-](https://doi.org/10.1177/00139165-94261002)

[94261002](https://doi.org/10.1177/00139165-94261002)

Shrivastava, P. (1995). Environmental technologies and competitive advantage. *Strategic*

Management Journal, 16, 183–200. <https://doi.org/10.1002/smj.4250160923>

Sidanius, J. ve Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge University Press.

OTURUM 3

(26 Kasım 2022, 14:55-16:00)

Oturum Başkanı: Betül Kanık

İklim Değişikliğine Yönelik Olumsuz Tutumlarda Ötekilerle İlişilenme Biçimleri

Nagihan TAŞDEMİR¹

İklim değişikliğine yönelik tutumlar (İDYT), sosyal kimlik ve gruplar arası dinamiklerle ilişkilidir (Barnett ve ark., 2021). Amerika’da yürütülen çalışmalarda, iklim değişikliğini kabul etmeye yönelik olarak, demokrat (liberal) ve cumhuriyetçi partililer (Hoffarth ve Hodson, 2016) ve *inananlar* ve (daha muhafazakâr) *şüpheliler* arasındaki grup farklarına dikkat çekilmiştir (Postmes, 2015). Bazı çalışmalar ise, iklim değişikliği tehdidinin (Fritsche ve ark., 2012) ve çevrecilerden algılanan tehdidin (Hoffarth ve Hodson, 2016), ulusal iç-grubu savunmaya yönelik muhafazakâr eğilimlerle (ör., sosyal baskınlık yönelimi) ilişkili olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda, iklim değişikliği tehdidine maruz kalanlar arasında, kalmayanlara göre, etno-merkezcilik artarken, çevre yanlısı davranış niyeti azalmıştır (Uhl ve ark., 2018). Diğer taraftan, Yeni Zelanda’da yeşil ve temiz tutuma sahip olmayı ve eşitlikçi olmayı iç grubun bir özelliği olarak tanımlayanlar daha fazla çevreci davranış eğilimi sergilemiştir (Milfont ve ark., 2020). Küresel ısınmayla ilgili sosyal temsilleri inceleyen bir çalışmada ise, 3 geniş tema arasında en çok *ben/öteki ikiliği* teması belirmiştir (Smith ve Joffe, 2013). Bu temaya göre “ben” daha çok çözüm üreten, “öteki” neden olan pozisyonunda yer almıştır. Örneğin, katılımcılar, Amerika’ya kızgınlık hisleri yöneltmiş, Çin ve Hindistan gibi ülkelere yönelik olarak ise daha çelişik tutum sergilemiştir. Araştırmacılar, Joffe (1999) çerçevesinde, ilgili temanın *ötekini* günah keçisi yapma, ortak kimliği koruma ve kaygıyla baş etme işlevinden söz etmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de bireylerin iklim değişikliğini anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırken *öteki* (diğer gruplar) ile ilişilenme biçimlerini temalar halinde ortaya çıkarmaktır. Çalışmada *Ekşi Sözlük* üzerinde *Küresel Isınma* başlığı altında 2000-2022 yılları arasında yapılan girdiler incelenmiştir. Toplam 91 sayfadan oluşan girdiler araştırmacı tarafından en az bir kere okunmuştur. Bu süreçte iklim değişikliğine yönelik olumsuz tutum sergilerken (ör. kabul etmeme, eyleme geçmeme, doğal görme) bireylerin atıfta bulunduğu

¹ Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, spsynagihantademir@gmail.com, 0000-0001-5358-0684

bazı gruplar araştırmacının dikkatini çekmiştir ve ilgili metinlerin Ötekilerle ilişkilenme biçimlerine dair anlamlılıkları temelinde temalar oluşturulmuştur. Bu analiz, daha önceden belirlenmiş örüntülerin ortaya konmasına (tümdengelim) ve yeni örüntülerin belirlenmesine (tümevarım) izin vermiştir (Hayes, 2010).

Bulgulara göre, ilk etapta 18 alt düzey tema belirmiştir. Bu temalar bir arada incelendikten sonra 5 geniş üst tema (*Neden olarak Öteki, Çözüm olarak Öteki, Damgalanmış grup olarak Öteki, İç-gruba yönelik tehdit olarak Öteki, Statükoyu korumaya çalışan olarak Öteki*) ortaya çıkmıştır. Bulgular iklim değişikliği tehdidi ve gruplar arası tehdit bağlamında anlaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: iklim değişikliği tehdidi, gruplar arası tehdit, ötekiler, kaygıyla baş etme, bireysel ve kolektif eylem.

Kaynakça

- Barnett, J., Graham, S., Quinn, T., Adger, W. N. ve Butler, C. (2021). Three ways social identity shapes climate change adaptation. *Environmental Research Letters*, 16(12), 124029. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/ac36f7>
- Ferguson, M. A. ve Branscombe, N. R. (2010). Collective guilt mediates the effect of beliefs about global warming on willingness to engage in mitigation behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 30(2), 135–142. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.11.010>
- Fritsche, I., Cohrs, J. C., Kessler, T. ve Bauer, J. (2012). Global warming is breeding social conflict: The subtle impact of climate change threat on authoritarian tendencies. *Journal of Environmental Psychology*, 32(1), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2011.10.002>
- Hayes, N. (2010). *Doing psychological research: Gathering and analyzing data*. Berkshire: Open University Press.
- Hoffarth, M. R. ve Hodson, G. (2016). Green on the outside, red on the inside: Perceived environmentalist threat as a factor explaining political polarization of climate change. *Journal of Environmental Psychology*, 45, 40–49. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.11.002>
- Joffe, H. (1999). *Risk and "the Other"*. Cambridge University Press.
- Milfont, T. L., Osborne, D., Yogeeswaran, K. ve Sibley, C. G. (2020). The role of national identity in collective pro-environmental action. *Journal of Environmental Psychology*, 72, 101522. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101522>

- Postmes, T. (2015). Climate change and group dynamics. *Nature Climate Change*, 5(3), 195–196. <https://doi.org/10.1038/nclimate2537>
- Smith, N. ve Joffe, H. (2013). How the public engages with global warming: A social representations approach. *Public Understanding of Science*, 22(1), 16–32. <https://doi.org/10.1177/0963662512440913>
- Uhl, I., Klackl, J., Hansen, N. ve Jonas, E. (2018). Undesirable effects of threatening climate change information: A cross-cultural study. *Group Processes & Intergroup Relations*, 21(3), 513–529. <https://doi.org/10.1177/1368430217735577>

Bireysel, Ulusal ve Küresel Kimlik Belirginliklerinin Çevre Yanlısı Davranışlar Üzerindeki Etkisi

Ayşe TUNA¹, Hayal YAVUZ GÜZEL²

Bu çalışmanın amacı farklı kapsayıcılık düzeylerindeki kimlik belirginliklerinin çevre yanlısı davranışlar üzerindeki etkisini incelemektir. Çevre yanlısı davranışlar geri dönüşüm, enerji tüketimini sınırlandırma, çevre için yararlı kamu politikalarını destekleme gibi çevreye olabildiğince az zarar veren, çevreyi koruyan ve çevre için faydalı olabilecek davranışlardır (Steg ve Vlek, 2009). Bu davranışların açıklanmasında sıklıkla yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi demografik değişkenlere ve davranışa ilişkin niyet, öznel normlar, algılanan kontrol, değer ve inançlar gibi birey içi süreçlere odaklanılır. Bununla birlikte Sosyal Kimlik Yaklaşımı, ait olunan grupların bireyin duyguları, düşünceleri ve davranışları üzerinde etkili olduğunu ve bireylerin kendilerini farklı kapsayıcılık düzeylerinde sınıflandırabileceklerini belirtir. Nitekim araştırma sonuçları da politik kimlik, dini kimlik, ekolojik kimlik gibi farklı sosyal kimliklerin ve bu kimliklerle özdeşleşme düzeylerinin çevre yanlısı davranışları yordadığını göstermektedir. Bireyler kendilerini farklı kapsayıcılık düzeylerinde sınıflandırabilirler (ör. Öğretmen olmak, Türkiye vatandaşı olmak). Farklı düzeylerde sınıflandırmanın davranışlar üzerindeki etkileri de birbirinden farklıdır. Örneğin bireysel kimliğin belirgin olması davranışın işbirliğinden uzaklaşmasını, sosyal kimlik ise işbirliğine yönelmesini ve karşılıklılık normu kapsamında davranmasını yordar (Buchan ve ark., 2011). Bu bilgilerden hareketle mevcut araştırmanın bağımlı değişkenini çevre yanlısı davranışlar, bağımsız değişkenini ise farklı kapsayıcılık düzeylerindeki kimlik belirginlikleri oluşturmaktadır. Kimlik belirginliğinin değişimlenmesinde açık uçlu sorular kullanılmıştır. Ayrıca kimlik belirginliği değişimlenmesinin hemen ardından katılımcılara Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PANAS) sunulmuştur. Böylece farklı kimliklerin katılımcıların olumlu veya olumsuz duygularını etkileyip etkilemediği kontrol edilebilmiştir. Çevre yanlısı davranışlar, hem Çevre Yanlısı Davranışlar Ölçeğinden alınan puanlar hem de

¹ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, aysetuna@hacettepe.edu.tr, 0000-0002-4232-9600 (Sorumlu Yazar)

² Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, hyguzel@hacettepe.edu.tr, 0000-0002-1722-3441

çevre ile ilgili organizasyonları destekleme (Çevre davranış indeksi) sorularına verilen cevaplar üzerinden hesaplanmıştır. 3 (kimlik: bireysel, ulusal, küresel) X 2 (cinsiyet: kadın, erkek) faktöriyel MANOVA sonuçlarına göre, farklı kimlik belirginliklerinin, çevre yanlısı davranışlar ($F(2,252)=.64, p>.05$, Kısmi $\eta^2=.002$) ve çevre davranış indeksi ($F(2,256)=.12, p>.05$, Kısmi $\eta^2=.009$) üzerindeki temel etkisi anlamlı değil iken cinsiyetin çevre davranış indeksi üzerindeki etkisi anlamlıdır, ($F(1,252)=11.26, p<.01$, Kısmi $\eta^2=.044$). Erkek katılımcılarla ($\bar{x}=4.72, SE=.49$) kıyaslandığında kadın katılımcıların ($\bar{x}=6.76, SE=.35$) çevre davranış indeksi puanları daha yüksektir. Elde edilen bulgular Sosyal Kimlik Yaklaşımı çerçevesinde tartışılmıştır

Anahtar kelimeler: Çevre yanlısı davranışlar, bireysel kimlik, ulusal kimlik, sosyal kimlik, küresel kimlik.

Kaynakça

- Buchan, N. R., Brewer, M. B., Grimalda, G., Wilson, R. K., Fatas, E. ve Foddy, M. (2011). Global social identity and global cooperation. *Psychological Science*, 22(6), 821–828. <https://doi.org/10.1177/0956797611409590>
- Steg, L. ve Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda. *Journal of Environmental Psychology*, 29(3), 309–317. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.10.004>

Çevre Yanlısı Davranışların Yordayıcıları Olarak Sosyal ve Ekolojik Baskınlık Yönelimleri ile İklim Değişikliği İnkârı

Gözde KIRAL UÇAR¹, Meryem KAYNAK MALATYALI², Bağdat Deniz KAYNAK³

İnsan kaynaklı iklim değişikliğinin ekosistem üzerinde kuraklık, deniz seviyesinin yükselmesi, sel ve baskınlar gibi pek çok olumsuz etkileri vardır. Çevre yanlısı davranışların sergilenmesi ise iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak konusunda etkili olabilir. Bununla birlikte, iklim değişikliğinin inkâr edilmesi çevre yanlısı davranışların sergilenmesi açısından bir bariyer oluşturmaktadır (örn., Wullenkord ve Reese, 2021). Ek olarak, sosyal ve ekolojik baskınlık yöneliminin çevre yanlısı davranışlar ile aksi yönde ilişkili olduğu raporlanmaktadır (örn., Uenal ve ark, 2022). Bu doğrultuda, mevcut çalışmanın amacı iklim değişikliği inkârı ile sosyal ve ekolojik baskınlık yöneliminin öz bildirim yoluyla ölçülmüş geçmiş çevre yanlısı davranışlar üzerindeki yordayıcı rolünün yeniden incelenmesidir. Araştırmanın katılımcılarını 348 üniversite öğrencisi (%72.4 kadın) oluşturmaktadır. Öğrenciler, araştırma kapsamında sosyal ve ekolojik baskınlık yönelimi, iklim değişikliği inkârı ve geçmiş çevre yanlısı davranışları ölçeği ölçekleri yanıtlamışlardır. Tek maddeden oluşan ekolojik baskınlık yönelimi ölçeği (Uenal ve ark, 2022) ile 26 maddeden oluşan iklim benlik-koruma ölçeği (Wullenkord ve Reese, 2021) bu çalışma kapsamında Türkçeye uyarlanmıştır. Bulgular, öz-bildirim yolu ile ölçülen geçmiş çevre yanlısı davranışların iklim değişikliği inkârı ölçekleri ve sosyal baskınlık yönelimi ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu ancak ekolojik baskınlık yönelimi ile anlamlı olarak ilişkili olmadığını göstermiştir. Hipotezlerin test edilmesi amacı ile yürütülen regresyon analizi sonuçları sosyal baskınlık yöneliminin geçmiş çevre yanlısı davranışları anlamlı olarak yordadığına işaret etmektedir. Bu bulgular, sosyal baskınlık yöneliminin gruplar arası sosyal hiyerarşileri azaltabilecek olan çevre yanlısı davranışları azaltma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. Ek olarak, iklim değişikliği inkârı ölçümlerinden yalnızca kişinin kendi katkısını

¹ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, gozdekiral@comu.edu.tr, 0000-0001-5888-1101

² Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, meryem.kaynakmalatyali@comu.edu.tr, 0000-0003-2467-1207 (Sorumlu Yazar)

³ Dr. Öğr. Üyesi, TED Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, bagdat.kaynak@tedu.edu.tr, 0000-0002-0667-2356

rasyonalize etme düzeyinin geçmiş çevre yanlısı davranışları anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, bulgular, kişinin kendi davranışlarını iklim değişikliği üzerindeki etkisini en aza indirecek şekilde yeniden yorumlamasının daha düşük düzeyde çevre yanlısı davranışlar sergilemesi ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal baskınlık yönelimi, Ekolojik baskınlık yönelimi, İklim değişikliği inkârı, Çevre yanlısı davranışlar.

Kaynakça

- Uenal, F., Sidanius, J., Maertens, R., Hudson, S. K. T., Davis, G., ve Ghani, A. (2022). The roots of ecological dominance orientation: Assessing individual preferences for an anthropocentric and hierarchically organized world. *Journal of Environmental Psychology*, 81, 101783. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101783>
- Wullenkord, M. C. ve Reese, G. (2021). Avoidance, rationalization, and denial: Defensive self-protection in the face of climate change negatively predicts pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 77, 101683. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2021.101683>

Çevre Yanlısı Eylemlerin Yordayıcıları Olarak Sosyal Kimlikler, İklim Değişikliği İnkârı ve Yetkinlik İnançları

Gözde KIRAL UÇAR¹, Meral GEZİCİ YALÇIN², Gamze ÖZDEMİR
PLANALI³, Gerhard REESE⁴,

İklim değişikliği, insanlığın karşı karşıya olduğu en büyük küresel krizlerden biridir. Dolayısıyla insanların bireysel veya kolektif düzeylerde çevre yanlısı davranışlarda bulunarak iklim değişikliğinin kontrol altına alınmasına katkı sağlamaları beklenir (IPCC, 2022). Buna karşın araştırmalar hâlâ pek çok kişinin iklim değişikliğini inkâr ettiğini açığa çıkarmıştır. Bulgular (örn., Bain ve arkadaşları, 2012) iklim değişikliği inkârının çevre yanlısı davranışta bulunmayı engelleyebileceğine işaret etmektedir. Öte yandan, çevre yanlısı davranışları artırabilmek için öncelikle çevre yanlısı eyleme yönelik psikolojik engellerin ve bireyleri çevre yanlısı davranışa teşvik eden etmenlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Buradan hareketle, bu çalışmanın amacı iklim değişikliği inkârının çevre yanlısı davranışları nasıl etkilediğini anlamak ve açıklayabilmek için sosyal kimlik bakış açısına sahip bir modeli test etmektir. Bu amaç doğrultusunda farklı sosyal kimlikleri (ülke kimliği, global kimlik ve çevreci kimlik), yetkinlik inançlarını (kolektif yetkinlik ve katılımcı yetkinliği), iklim değişikliği inkârını ve çevre yanlısı davranışları (bireysel davranışlar ve kolektif eylemler) değerlendiren kesitsel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya, farklı sosyo-ekonomik seviyelerden ve farklı eğitim düzeylerinden, yaşları 18 ile 70 arasında değişen ($Ort. = 33.94$; $SS = 12.29$), %70'i kadın, toplam 361 kişi katılmıştır. Araştırma bulguları, çevreci ve global kimliklerin iklim değişikliği inkârı ile negatif yönde, ülke kimliğinin ise pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Ek olarak, çevreci kimlik hem kolektif hem de katılımcı yetkinlik inançlarını pozitif olarak yordamıştır. Bireysel nitelikteki çevre yanlısı davranışlar, çevreci kimlik ve ülke kimliği tarafından pozitif şekilde yordanırken, kolektif eyleme katılım, çevreci kimlik tarafından pozitif, ülke kimliği tarafından

¹ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, gozdekiral@comu.edu.tr, 0000-0001-5888-1101

² Doç. Dr., Bielefeld Üniversitesi), meralgezici@gmail.com, 0000-0002-8751-3428

³ Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, gamzeozdemir@comu.edu.tr, 0000-0002-2665-9773 (Sorumlu Yazar)

⁴ Prof. Dr., University of Koblenz-Landau, Psikoloji Bölümü, reese@uni-landau.de, 0000-0001-6672-3832

ise negatif olarak yordanmıştır. Ayrıca sosyal kimlikler ile kolektif eyleme katılım arasındaki ilişkiye, iklim değişikliği inkârı negatif yönde, katılımcı yetkinliği ise pozitif yönde aracılık etmiştir. Bu bulgular, iklim değişikliği konusundaki düşüncelerimiz ve davranışsal seçimlerimizin sosyal çevremiz tarafından şekillendirildiği görüşünü desteklemektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal kimlik, iklim değişikliği inkârı, yetkinlik inançları, çevre yanlısı davranışlar, kolektif eylem.

Kaynakça

- Bain, P. G., Hornsey, M. J., Bongiorno, R. ve Jeffries, C. (2012). Promoting pro-environmental action in climate change deniers. *Nature Climate Change*, 2(8), 600–603. <https://doi.org/10.1038/NCLIMATE1532>
- IPCC (2022). Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Working Group III contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/>

Hayvansal Ürün Tüketimi ile Sosyal Baskınlık Yönelimi, Cinsiyetçilik ve Türcülük Arasındaki İlişkiler

Derin BURTSEVA¹, Zeynep Aslı BÜBER², Derya HASTA³

Çok sayıda çalışma dezavantajlı gruplara yönelik önyargılarımız ile hayvanlara bakış açımız ve davranış biçimlerimiz arasında benzerliklerin olduğunu göstermektedir (Adams, 1990; Jackson, 2011; Singer, 1975). Örneğin, etnik azınlıklara karşı önyargılı olan bireylerin hayvanlara karşı da olumsuz tutumları benimseme ve onları kendi refahı için kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir (Costello ve Hodson, 2014; Dhont ve Hodson, 2014; Hodson ve Costello, 2012; Hodson ve ark., 2014). Etnik azınlıklara ve hayvanlara yönelik önyargılı tutumlar denildiğinde akla ilk gelen değişkenlerden biri sosyal baskınlık yönelimidir. Sosyal baskınlık yönelimi, bazı grupların diğer bazı gruplar üzerinde baskı kurmasını ve gruplar arası eşitsizliği destekleme eğilimidir. Cinsiyetçilik ve türcülük ise bireylerin sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri üzerinde belirleyici olan hiyerarşiyi artırıcı meşrulaştırıcı mitlerindedir (Pratto ve ark., 1994). Bu araştırmada hayvanlara yönelik olumsuz tutum ve davranışlarla ilişkili olan sosyal baskınlık yöneliminin ve onunla bağlantılı olarak hiyerarşiyi artırıcı mitlerden olan cinsiyetçilik ve türcülüğün farklı düzeylerde hayvan/sal ürün tüketimiyle olan ilişkisini belirlemek hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemini yaş ortalaması 24,13 (SS = 8,03) olan 354 katılımcı oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Demografik Bilgi Formu, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Çelişik Duygulu Türcülük Ölçeği, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği ve Hayvansal Ürün Tüketimi Bağlamında Yaşam Tarzları Formu kullanılmıştır. Bulgular sosyal baskınlık yönelimi, cinsiyetçilik ve türcülük değişkenlerinin birbirleriyle olan ilişkilerin pozitif yönde ve anlamlı olduğunu göstermiştir. Bulgular aynı zamanda etçillerin sosyal baskınlık yöneliminin (eşitliğe karşı olma ve baskınlık) veganlara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermiştir. Etçillerin korumacı türcülük, insan üstünlüğü, dilde türcülük, cinsiyetçilik (düşmanca ve korumacı) düzeyleri ise hem vejeteryenler hem de veganlara kıyasla daha

¹ Psikoloji Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, derinburtseva@gmail.com, 0000-0002-3957-4728

² Psikoloji Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, buberzeynepasli@gmail.com, 0000-0003-1984-7810

³ Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, deryahasta@gmail.com, 0000-0002-6299-0666 (Sorumlu Yazar)

yüksektir. Değişkenler açısından vejeteryenler ve veganlar arasında gözlenen farklılıklar ise anlamlı değildir. Elde edilen bulgular ilgili yazın doğrultusunda tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Hayvansal ürün tüketimi, sosyal baskınlık yönelimi, cinsiyetçilik, çelişik duygulu cinsiyetçilik, türçülük, vejeteryen, vegan.

Kaynakça

- Adams, C. J. (2010). Why feminist-vegan now? *Feminism & Psychology*, 20 (3), 302–317. <https://doi.org/10.1177/0959353510368038>
- Costello, K. ve Hodson, G. (2014). Lay beliefs about the causes of and solutions to dehumanization and prejudice: Do non-experts recognize the role of human–animal relations? *Journal of Applied Social Psychology*, 44, 278–288. <https://doi.org/10.1111/jasp.12221>
- Dhont, K. ve Hodson, G. (2014). Why do right-wing adherents engage in more animal exploitation and meat consumption? *Personality and Individual Differences*, 64, 12–17. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.02.002>
- Hodson, G. ve Costello, K. (2012). The human cost of devaluing animals. *New Scientist*, 2895, 34–35. [https://doi.org/10.1016/S0262-4079\(12\)63189-3](https://doi.org/10.1016/S0262-4079(12)63189-3)
- Hodson, G., MacInnis, C. C. ve Costello, K. (2014). Valuing humanness as an aggravator of intergroup prejudices and discrimination. P. Bain, J. Vaes ve J. P. Leyens (Ed.) *Humanness and dehumanization* içinde (ss. 86–110). Psychology Press.
- Jackson, L. M. (2011). *The psychology of prejudice: From attitudes to social action*. APA Books.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M. ve Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741–763. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.4.741>
- Singer, P. (2018). *Hayvan özgürleşmesi*. (H. Doğan, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (1975).

OTURUM 4

(26 Kasım 2022, 16:10-17:15)

Oturum Başkanı: Meryem Kaynak Malatyalı

İklim Krizinin Bugünü ve Geleceğinin Algılanmasına Yönelik Betimsel Bir Çalışma: Mersin Üniversitesi Örnekleme¹

Nisa AZİZOĞLU², Ezgi MEHMETOĞLU³,

İklim krizi, özellikle sanayinin gelişmesiyle birlikte insanlık için büyük bir sorun teşkil etmeye başlamıştır. İnsan faaliyetleri sonucunda atmosferde yer alan sera gazlarının miktarındaki artış doğrultusunda ortaya çıkan, yerküre ikliminde birkaç on yıl veya daha uzun bir zaman dilimi içinde, küresel ya da bölgesel olarak görülen değişimler iklim krizini ortaya çıkarmaktadır (Anderson, 2010). Bu bağlamda insanın çevreyle olan etkileşimi iklim krizi açısından önem arz etmektedir. Araştırma insanların günümüzde ve gelecekte iklim krizi hakkında ne düşündüklerini incelemeye yönelik olarak yapılmıştır. Katılımcıların iklim krizinin bugününe ve geleceğine dair düşünceleri bilişsel haritalama metoduyla tespit edilmiştir. İnsanların zihinlerinde yer edinen düşüncelerin aktarılmasıyla ortaya çıkan bir yöntem olan bilişsel haritalama yöntemi kullanılarak iklim krizine ilişkin temsillere ulaşılmıştır.

Araştırmaya Mersin Üniversitesi'nde farklı bölümlerde okumakta olan 78'i kadın ve 72'si erkek olmak üzere toplam 150 öğrenci katılım sağlamıştır. Uygulama kısmında katılımcılardan önce iklim krizinin bugünkü halini daha sonra da iklim krizinin 50 sene sonra nasıl olabileceğini düşünerek kağıda aktarmaları istenerek veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Elde edilen veriler incelendiğinde katılımcıların %91'i iklim krizi hakkında olumsuz duygular içeren öğeler belirtirken %7'si nötr ve sadece %2'si olumlu duygular içeren öğeler belirtmişlerdir. Gelecekteki iklim krizi ile ilgili belirtilen öğelere bakıldığında yeşilin yok olması %18 ile en fazla belirtilen öğe olmuştur. Ardından %13 ile hava kirliliği ve %10 ile yapılaşma öğeleri gelmektedir. Günümüzde ise yeşilin varlığı %29 ile en sık belirtilen öğe olmuştur ve bunu %13.2 ile hayvanların varlığı ve %10 ile suların yeterli olması takip etmektedir. Bu

¹ Bu çalışma lisans tezi kapsamında yapılmıştır.

² Psikoloji lisans mezunu, Mersin Üniversitesi, azizoglunisa46@gmail.com, 0000-0002-7029-0053 (Sorumlu Yazar)

³ Arş. Gör., Mersin Üniversitesi, ezgimehmetoglu@mersin.edu.tr, 0000-0001-9797-0158

arařtırmayla birlikte insanların iklim krizi hakkında dūřünceleri ortaya konmak istenmiřtir. Bu çalıřmanın ileride yapılacak olan çalıřmalara öncülük etmesi dūřünölmektedir.

Anahtar kelimeler: İklım krizi, iklim değişikliği, evre psikolojisi, çevrenin algılanması, bilişsel haritalama, içerik analizi.

Kaynakça

Anderson, A. (2010). *Combating climate change through quality education*. Brookings Global Economy and Development.

İngiliz ve Çin Kültürlerinin Küresel İklim Değişikliğine Yönelik Kavramsallaştırmalarının İncelenmesi¹

Bahar AYKAÇ², David UZZELL³

Bu çalışma, İngiliz ve Çinli katılımcılar arasındaki iklim değişikliği kavramsallaştırmasını incelemeyi amaçlamaktadır. Hem aradaki kültürel farklılıklar hem de Çin'in karbondioksitin büyük üreticilerinden İngiltere'nin ise tüketicilerinden olması sebebiyle bu iki ülke seçilmiştir. 56 İngiliz ve 48 Çinli katılımcı, farklı e-posta gruplarından çevrimiçi bir anket ve kartopu örnekleme yoluyla çalışmaya katılmıştır. Bu ankette iklim değişikliğinin nedenleri, etkileri, çözümleri ve kimin sorumlu olduğu ile ilgili altı açık uçlu soru yer almıştır. Toplanan bu nitel veriler tematik analize tabi tutulmuştur (Braun ve Clarke, 2006). Analizden sonra üç tema belirlenmiştir. Birincisi aşırı tüketimin küresel iklim değişikliğinin ana nedeni olduğudur. İkincisi, eğer biri daha güçlüyse veya çevreye daha fazla zarar veriyorsa, iklim değişikliğini azaltmaktan daha fazla sorumludur. Bu sebeple işletmeler daha fazla sorumlu görülmektedir. Üçüncü tema, sıcaklık artışlarının bir sonucu olarak, alçakta bulunan ülkeler ve daha fakir ülkelerin iklim değişikliğinden daha fazla etkileneceği fikridir. Bu da kişilerin küresel iklim değişikliğinin politik boyutunun da değerlendirildiğinin göstergesi olarak yorumlanabilir. Gruplar arasında yapılan vurgulardaki farklılıklar da incelenmiştir. İngiliz katılımcılar, iklim değişikliğini önlemek için çok geç olduğunu düşünme eğilimindedir ve geleceğe dair daha kötü beklentilere sahipler. Çinli katılımcılar ise bilimsel çalışmalar ya da hükümet önlemleri sayesinde çok büyük bir felaketin önüne geçilebileceğini savunmaktalar. Alternatif olarak, Çinli katılımcılar kendi ülkelerinin iklim değişikliğinden etkileneceğini düşünmekteler. İngiliz katılımcılar ise İngiltere'nin çok da fazla etkilenmeyeceğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, atıf teorisi (Weiner, 1985) ve "ötekileştirme" olguları (Said, 1978) dahil olmak üzere kültürel bağlam (Kim ve diğ., 1994) çerçevesinde alanyazın ışığında tartışılmıştır.

¹ Bu çalışma ilk yazarın yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır.

² Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Doktora Programı, bahar.aykac@ogr.iu.edu.tr, 0000-0002-6509-5042

³ University of Surrey, d.uzzell@surrey.ac.uk, 0000-0001-7590-0079

Anahtar kelimeler: iklim değişikliği, kültürlerarası çalışmalar, ötekileştirme, tematik analiz.

Kaynakça

- Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Kim, U., Triandis, H. C., Kağitıbaşı, ., Choi, S.-C. ve Yoon, G. (Ed.). (1994). *Individualism and collectivism: Theory, method, and applications*. Sage Publications, Inc.
- Said, E. (1978). *Orientalism: Western concepts of the Orient*. Pantheon.
- Weiner, B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review*, 92(4), 548–573. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.92.4.548>

Bilişsel Esnekliğin Negatif Ayak İzi Yanılsaması Üzerindeki Etkisi

Gökhan ŞAHİN¹

İklim değişikliği karşı karşıya olduğumuz sorunların başında gelmektedir. Bu çalışmada, problemin kaynağında ve çözümünde önemli bir yere sahip olan insanın bireysel özelliklerinden biri olan bilişsel esneklik ile negatif ayak izi arasındaki ilişki incelenmiştir. Davranışının çevre dostu olduğunu düşünürken, çevreye zarar veren davranışlarda bulunabilme yanılsaması, negatif ayak izi yanılsaması olarak tanımlanmaktadır. Holmgren ve arkadaşlarının (2018) oluşturduğu, binaların karbon ayak izi tahmin görevi kullanılarak insanların negatif ayak izi yanılsamasına yatkınlıkları, bireysel bir farklılık olan bilişsel esneklik (yüksek ve düşük) açısından incelenmiştir. Karbon ayak izi tahmin görevinde kişilerden iki farklı grafikte binalardan oluşan yerleşim yerlerinin harcadığı enerji miktarını telafi etmek için ne kadar ağaç dikilmesi gerektiğiyle ilgili 0-100 arası bir derecelendirme yapmaları istenmektedir. İlk grafikte geleneksel evlerden oluşan bir yerleşim yeri sunulurken, ikinci grafikte bu geleneksel evlere bir miktar da yeşil ev eklenmektedir. Kişilerin, yeşil ev eklenen yerleşim yerinin daha az enerji tüketeceği ve dolayısıyla daha az ağaca ihtiyaç olacağı değerlendirilmesi negatif ayak izi yanılsaması olarak değerlendirilmektedir. Benzer şekilde Gorissen ve Weijters (206) çalışmalarında katılımcıların organik etiketli yiyecek eklenen organik olmayan yiyeceğin toplam çevresel etkisinin (ayak izinin) değerlendirilmesinde hataya düşmelerini negatif ayak izi yanılsaması olarak tanımlamıştır. Değişen durumların karmaşıklığına ve zorluğuna karşı bilgiyi yeniden yapılandırma yeteneği olarak tanımlanan (Spiro vd., 2013) bilişsel esnekliğin, karbon ayak izi görevinde dolayısıyla negatif ayak izi yanılsamasında etkili olması beklenmiştir. Çalışma örnekleme kolayda örnekleme yöntemi ile online kanallar üzerinden ulaşılan gönüllülerden oluşturulmuştur. Çalışmaya 16'sı erkek 59 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 28.72, standart sapması 8.69'dur. Çalışma sonunda aynı görevi kullanan diğer çalışmalarla tutarlı şekilde ve bilişsel esneklik düzeyinden bağımsız olarak negatif ayak izi yanılsaması gözlenmiştir. Yeşil ev eklenmiş koşul ile geleneksel ev koşulu arasında karbon izi

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, gsahin@ktu.edu.tr, 0000-0002-6479-7018

değerlendirmesi açısından anlamlı bir fark görülmemiştir. Varyans analizi sonucunda, bilişsel esneklik düzeyinin yerleşim yerleri için yapılan enerji değerlendirme üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Ancak karbon ayak izi değerlendirme ortalamaları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı olmasa da bilişsel esneklik puanı düşük olan grubun, yeşil evlerin eklendiği geleneksel evlerin sadece geleneksel evlere göre daha az karbon ayak izine sahip olacağı değerlendirmesinde buldukları görülmüştür. Bulgular iklim değişikliği ile ilişkili bu yanılsamada bilişsel esneklik gibi bir bireysel farklılığın etkisinin olabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: iklim değişikliği, karbon ayak izi, negatif ayak izi yanılsaması, bilişsel esneklik, bilişsel psikoloji.

Kaynakça

- Holmgren, M., Kabanshi, A., Marsh, J. E. ve Sörqvist, P. (2018). When A+B < A: Cognitive bias in experts' judgment of environmental impact. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00823>
- Gorissen, K. ve Weijters, B. (2016). The negative footprint illusion: Perceptual bias in sustainable food consumption. *Journal of Environmental Psychology*, 45, 50–65. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.11.009>
- Spiro, R. J., Feltovich, P. J., Jacobson, M. J. ve Coulson, R. L. (2013). Constructivism and the Technology of Instruction. T. M. Duffy ve D. H. Jonassen (Ed.), *Constructivism and the Technology of Instruction: A Conversation* içinde. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203461976>

Ekolojik Bilinçli Tüketici Davranışları, Kaygı Düzeyleri ve Yeşil Ürün Satın Alma Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi¹

Simge GÜNEY², Emel ERDOĞDU³

Yeşil pazarlama, yeşil ürünler, bilinçli tüketici gibi kavramlar günümüzde hayatımızın bir parçası olmaya başlamıştır. Özellikle su, hava, toprak kirliliği, iklim değişikliği ve küresel ısınma gibi artan çevre sorunlarının yarattığı kaygı (eko-anksiyete) düzeyinin artması, insanları sürdürülebilir çözümler aramaya yöneltmektedir (Öztürk, 2020). Zamanla yeşil ve çevre dostu ürünler kavramı gelişmiş (Ali, 2019) ve bu ürünlerin tüketimini arttırmak için yeşil pazarlama stratejileri geliştirilmiştir. Bu pazarlama stratejileri sonucunda yeşil ürün alma eğilimi ve yeşil ürün tüketicilerinde çevre bilinci seviyelerinin ilişkili olduğu bulunmuştur (Alkaya ve ark., 2016). Bu çalışmada ise tüketicinin çevre durumundan bağımsız kendi sürekli/durumluk kaygı düzeyini ve tüketicinin çevre bilinci ile yeşil ürün tercih eğilimi arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada veriler çevrimiçi anket yöntemiyle toplanmıştır. Anket katılımcılara çeşitli sosyal medya platformları aracılığıyla ulaştırılmıştır. Denekler 18-55 yaş arası 100 kadın ve 101 erkek katılımcılardan oluşmuştur. Sosyo-demografik bilgileri alındıktan sonra katılımcıların ekolojik farkındalık seviyelerini belirlemek için Ekolojik Bilinçli Tüketici Davranışı Ölçeği (Öztürk, 2020), katılımcıların yeşil ürünleri tercih etme düzeylerini belirlemek için Yeşil Ürün Ölçeği (Ekinci, 2020) ve son olarak kaygı düzeylerini belirlemek için Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği-STAI TX-I (Öner, 1983) kullanılmıştır. Grup karşılaştırmaları, korelasyon ve regresyon analizleri SPSS programı kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmanın sonunda çevre bilinci yüksek kişilerin yeşil ürünleri tercih etme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir ($\rho = .805, p < .001$). Bu sonuç, yeşil ürün tercihi modelinin ($R^2 = 0,669, F(3) = 132,567, p < .001$) %67 ile açıklandığı lineer regresyon analizi (enter yöntemi) ile desteklenmiştir. Çevre bilinci ($\beta = 0,811, p < .001$) anlamlı olarak yordayıcıken, sürekli kaygı

¹ Yapılan bu çalışma FMV Işık Üniversitesi PSYC-4901 kodlu Proje dersi kapsamında Dr. Emel Erdoğan süpervizörlüğü ile Simge Güney tarafından yürütülmüştür. Kurum içi etik onayı alınmıştır.

² Psk., guney.simge1@gmail.com, 0000-0002-5507-8919 (Sorumlu Yazar)

³ Dr. Öğr. Üyesi/Süpervizör, Işık Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü emel.erdogdu@isikun.edu.tr, 0000-0002-2817-5596

(beta=-0,096, $p=0,075$) ve durumluk kaygı (beta=0,067, $p=0,214$) düzeyleri anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca kadınların yeşil ürün tercih etme eğilimlerinin erkeklere göre daha fazla olduğu görülmüştür ($p<.001$). Sosyo-demografik özellikleri de değerlendirilmiş olup, katılımcılar bir ürünün fiyat ($n=51$) ve kullanılabilirliğinden ($n=51$) çok kalitesine dikkat ettiklerinde yeşil ürün tercihi ($H(2)=11,213$; $p=0,004$) ve çevre bilinci ($H(2)=6,795$; $p=0,033$) en yüksek olduğu görülmüştür. Sonuçlar, yeşil ürün satın alma puanlarının çevre bilinciyle önemli ölçüde ilişkili olduğu ancak durumluk ve sürekli kaygı düzeyiyle ilişkili olmadığı için yeşil ürün tercihi duygusal olarak yönlendirilmekten ziyade muhtemelen daha rasyonel bir süreç olarak değerlendirilebilir. Fakat bu çalışmada, eko-anksiyete değil, kişilerin kaygı seviyelerinin ölçüldüğüne dikkat çekmek gerekip bir limitasyon olarak değerlendirilebilir. Katılımcıların durumluk ve sürekli kaygı seviyeleri ilişkili olmayıp, eko-anksiyetesi yüksek ve böylelikle ilişkili olabilir.

Anahtar kelimeler: Anksiyete, yeşil ürün, yeşil pazarlama, yeşil tüketim, iklim değişikliği, çevresel farkındalık.

Kaynakça

- Ali, A. (2019). *The effect of green marketing on consumer towards the green product. A case study: The academics and employees in University of Baghdad*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Altınbaş Üniversitesi.
- Alkaya, A., Çoban, S., Tehci, A. ve Ersoy, Y. (2016). Çevresel duyarlılığın yeşil ürün satın alma davranışına etkisi: Ordu Üniversitesi örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 47, 121–134.
- Ekinci, M., B., (2020). *Tüketicilerin yeşil satın alma davranışının demografik faktörler, yeşil pazarlama algısı ve çevresel duyarlılık ve davranış düzeyleri yönünden incelenmesi: Niğde ili örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Öner, N. ve Le Compte, A. (1983). *Durumluk-sürekli kaygı envanteri el kitabı*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Öztürk, D. (2020). *Beş büyük faktör kişilik özelliklerine göre yeşil pazarlama farkındalığının satın alma niyeti üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.

Çevreci Davranış Ölçeği'nin Uyarlanma Çalışmasından Öğrendiklerimiz

Ece Ceren AKKAYA¹, Özden YALÇINKAYA ALKAR²

Günümüz dünyasında insanlar, hayvanlar ve tüm canlılar, küresel ısınma, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin kaybı gibi dünyayı yok edebilecek tehlikelerle karşı karşıyadır (Barbett ve diğ., 2020). İnsan eylemi, bu çevresel sorunların ortak bir kaynağı olarak kabul edilmektedir (Dietz ve diğerleri, 2003; Swim ve diğ., 2011; Wilson, 1988; Wynes ve Nicholas, 2017). Çevresel konularda insan eyleminin önemi, literatürde insanın doğa ile ilişkisini inceleyen birçok çalışma olmasına yol açmıştır (Perkins, 2010; Schultz, 2001). Çeşitli araştırmalar, öz bildirim ölçümleri, saha gözlemleri ve laboratuvar deneyleri gibi çevre dostu davranışları ölçmek için farklı yöntemler içermektedir; her birinin sırasıyla faydaları ve sınırlılıkları vardır (Lange ve Dewitte, 2019). Mevcut çalışma, bir öz bildirim ölçümü olan Çevreci Davranış Ölçeği'nin (Pro-Environmental Behavior Scale-PEBS) Türk kültürüne uyarlanmasını amaçlamıştır. Çevre çalışmalarında literatürde halihazırda kullanılan pek çok ölçek bulunmaktadır ancak PEBS çevre üzerinde en fazla etkiye sahip olan maddelerdeki davranışları içermektedir (Markle, 2013). Menardo ve arkadaşları (2020) da bu sebeple PEBS'yi İtalyan kültürü için uyarlamaya çalıştıklarında maddelerin içeriğinde odak grup çalışmasıyla değişiklik yapmış ve 4 tane de maddeyi çıkartmışlardır lakin yine de güvenilirlik için Cronbach alfa değeri yerine omega değerini hesaplamışlardır ve .6 ve .7 aralığında bulmuşlardır. Mevcut uyarlama çalışması PEBS, çevresel tutum ölçeği, yeni ekolojik paradigma ölçeği, genelleştirilmiş öz-yeterlik ölçeği ve demografik form ile 200 kişiden veri toplanarak gerçekleştirilmiştir. Varimax döndürme ile temel bileşenler kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. KMO değeri verilerin analize uygun olması için .60'ın üzerinde olması gerekirken (Field, 2005) bu çalışmada .54 bulunmuştur. Çevresel tutum ölçeği, yeni ekolojik paradigma ölçeği ve PEBS arasında anlamlı pozitif korelasyonlar vardır. Bu çalışmada PEBS için Cronbach alfa ise .43 bulunmuştur. Bir ölçeğin güvenilir olduğunu belirtmek için Cronbach alfa .7'den

¹ Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ececerrenakkaya@aybu.edu.tr, 0000-0003-3031-9509 (Sorumlu Yazar)

² Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ozdenalkar@yahoo.com, 0000-0001-8484-9199

büyük olmalıdır (Pallant, 2016). Tüm veriler değerlendirildiğinde, özellikle KMO ve güvenilirlik değerleri olması gereken seviyenin altında kaldığı için, çevreci davranış ölçeği Türkçe için güvenilir bir ölçüm yöntemi olarak bulunmamıştır. Bu durumun olası sebepleri psikoloji ve ilişkili değişkenler bağlamında ele alınmış ve ölçek adaptasyonu yapılırken göz önüne alınması gereken ek etmenler irdelenmiştir. Son olarak ileride geliştirilebilecek Türkçe çevreci davranış ölçeği için göz önüne alınması gereken kültürel, ekonomik, sosyal ve diğer etmenler için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Çevreci davranış, çevreci davranış ölçeği, davranışsal ölçümler, güvenilirlik, geçerlilik.

Kaynakça

- Barbett, L., Stuppel, E. J., Sweet, M., Schofield, M. B., ve Richardson, M. (2020). Measuring actions for nature—development and validation of a pro-nature conservation behaviour scale. *Sustainability*, 12(12), 4885. <https://doi.org/10.3390/su12124885>
- Dietz, T., Ostrom, E., ve Stern, P. C. (2003). The struggle to govern the commons. *Science*, 302(5652), 1907–1912 <https://doi.org/10.1126/science.1091015>
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics* (2nd ed.). Sage Publications.
- Lange, F., ve Dewitte, S. (2019). Measuring pro-environmental behavior: Review and recommendations. *Journal of Environmental Psychology*, 63, 92–100. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2019.04.009>
- Markle, G. L. (2013). Pro-environmental behavior: does it matter how it's measured? Development and validation of the pro-environmental behavior scale (PEBS). *Human ecology*, 41(6), 905–914. <https://doi.org/10.1007/s10745-013-9614-8>
- Menardo, E., Brondino, M. ve Pasini, M. (2020). Adaptation and psychometric properties of the Italian version of the Pro-Environmental Behaviours Scale (PEBS). *Environment, Development and Sustainability*, 22(7), 6907–6930. <https://doi.org/10.1007/s10668-019-00520-3>
- Pallant, J. (2016). Survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS program. <https://doi.org/10.4324/9781003117452>
- Perkins, H. E. (2010). Measuring love and care for nature. *Journal of Environmental Psychology*, 30(4), 455–463. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.05.004>

- Schultz, P. W. (2001). The structure of environmental concern: Concern for self, other people, and the biosphere. *Journal of Environmental Psychology, 21*(4), 327–339. <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0227>
- Swim, J. K., Clayton, S., ve Howard, G. S. (2011). Human behavioral contributions to climate change: Psychological and contextual drivers. *American Psychologist, 66*(4), 251–264. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0023472>
- Wilson, E. O. (1988). The current state of biological diversity. E. O. Wilson ve F. M. Peter (Ed.) *Biodiversity* içinde (ss. 3–18). National Academy Press.
- Wynes, S., ve Nicholas, K. A. (2017). The climate mitigation gap: Education and government recommendations miss the most effective individual actions. *Environmental Research Letters, 12*, 074024. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/aa7541>

OTURUM 5

(27 Kasım 2022, 10:00-11:05)

Oturum Başkanı: Ebru Akün Kaçar

İklim Kaygısının Öncülleri ve Sonuçları: Sosyal-Psikolojik Bir Başlangıç Çalışması¹

Charles OGUNBODE², Mehmet KARASU³, Aydın BAYAD⁴

Bu çalışmada Türkiye için bir başlangıç araştırması niteliğinde iklim kaygısının birtakım sosyal-psikolojik öncülleri ve sonuçlarını incelemek amaçlanmaktadır. Buna göre ilk aşamada iklim kaygısının öncülleri olarak, medya aracılığıyla iklim değişikliğine dair bilgilere maruz kalma oranı, iklim değişikliğiyle ilgili bilgilerin türleri (iklim değişikliğinin nedenleri, etkileri ve çözüm yolları), iklim değişikliğiyle ilgili bilgilere dikkat etme, iklim değişikliği hakkında algılanan sosyal normlar (betimleyici ve buyurgan normlar), iklim değişikliğine dair kişisel deneyim (sel ve aşırı/şiddetli hava olayları yaşamak) ve cinsiyet faktörlerine odaklanılmıştır. İkinci aşamada ise iklim kaygısının insanların iyilik durumu, çevre yanlısı davranışları ve çevre aktivizmleri ile ilişkileri araştırılmıştır. Araştırmaya 2022 ilkbaharında Türkiye’den çevrim içi platformlar aracılığıyla erişilen 418 üniversite öğrencisi (Kadın = 316, Erkek = 97, Diğer = 5; $Ort_{yaş} = 21.82$, $SS_{yaş} = 3.6$) katılmıştır. Kolay örnekleme yoluyla ulaşılan katılımcılara iklim kaygısı, iklim değişikliğine dair kişisel deneyim, medya aracılığıyla iklim değişikliğine dair bilgilere maruz kalma oranı, iklim değişikliğiyle ilgili bilgilerin türleri, iklim değişikliğiyle ilgili bilgilere dikkat etme, çevre yanlısı davranış ve çevre aktivizmi ile ilgili maddeler, Sosyal Normlar Ölçeği, WHO-5 İyilik Durumu İndeksi ve demografik bilgileri içeren soru bataryası uygulanmıştır. Çoklu doğrusal regresyon sonuçları, iklim kaygısının cinsiyet (erkek olmak), betimleyici normlar, buyurgan normlar, medyada iklim değişikliğine dair bilgilere maruz kalma ve bu bilgilere dikkat etme faktörleri tarafından olumlu yönde yordandığını göstermektedir. İyilik durumu ise iklim kaygısı ile olumsuz yönde; iklim değişikliği ile ilgili bilgilere gösterilen dikkat ile olumlu yönde ilişkilidir. Diğer taraftan bulgular çevre yanlısı davranış ile çevre aktivizminin farklı faktörler tarafından yordandığını göstermektedir. Çevre yanlısı davranışlarda bulunmak cinsiyet ve iklim değişikliğiyle ilgili bilgilere gösterilen dikkat ile ilişkiliyken; çevre aktivizmi iklim değişimiyle ilgili

¹ *Yazar notu:* Bu araştırma çok kültürlü bir projenin Türkiye uygulamasındaki sonuçların bir kısmını içermektedir. Projenin adı: Medya Maruz Kalma, İklim Kaygısı ve Ruh Sağlığı Projesi (Media Exposure, Climate Anxiety and Mental Health [MECAMH] Project). Projenin internet adresi: <https://www.neel-lab.com/mecamh>

² Dr. Öğr. Üyesi, Nottingham Üniversitesi, charles.ogunbode@nottingham.ac.uk, 0000-0001-7566-5160

³ Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, karasumehmet@yyu.edu.tr, 0000-0002-6620-2807 (Sorumlu Yazar)

⁴ Dr., Bielefeld Üniversitesi, aydin.bayad@uni-bielefeld.de, 0000-0001-7015-6017

bilgilere gösterilen dikkat ile birlikte maruz kalınan bilginin oranı ve bu bilginin çözüm odaklı olup olmamasıyla ilişkilidir. Sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, iklim kaygısının oluşmasında iklim değişikliğiyle ilgili bilgilere maruz kalma oranının öne çıkan bir bileşen olmadığı, ancak dikkat kaynaklarının iklim değişikliği ile ilgili bilgilere bilinçli olarak aktarılmasının oldukça önemli olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca ülkemizde iklim değişikliğiyle ilgili olarak diğerlerinin ne düşündüğünün iklim kaygısı için önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Dahası bu sonuçlar iklim kaygısının, iyilik durumu ile ilişkili olduğunu, ancak mutlaka gündelik işlevselliğin bozulmasıyla bağlantılı bir faktör olarak ele alınmaması gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca diğer pek çok ülkede iklim kaygısı insanları çevre yanlısı davranışlara daha fazla yönlendirirken Türkiye bağlamında bu örüntü gözlenmemektedir. Türkiye'deki bu özel durum, güncel bağlamsal etmenler ve ilgili literatür ışığında tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: İklim değişikliği, iklim kaygısı, iyilik durumu, medyaya maruz kalma, algılanan sosyal normlar, çevre yanlısı davranış, çevre aktivizmi.

İklim Kaygısı, Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkide Kişilik ve Bilişsel Esnekliğin Düzenleyici Etkileri

Özge Nur MUSLU¹, Nesibe OLGUN KAVAL²

Son yıllarda tüm dünyayı etkilemesinin yanı sıra insanlar tarafından da etkileri daha hissedilen küresel iklim değişikliği sosyoloji, psikoloji ve felsefe gibi birçok bilim dalı tarafından araştırılmaktadır. İnsanlar, bir yandan yaşam tarzları ile iklim değişikliğinin oluşmasına etki ederken öte yandan bu değişikliklerden ciddi bir şekilde etkilenmektedir. İklim değişikliğinin insanlar üzerinde doğrudan ve dolaylı şekilde ortaya çıkan fiziksel, duygusal, bilişsel ve davranışsal etkileri bulunmaktadır. Bu etkilere yönelik artan farkındalık ile iklim değişikliği, ruh sağlığı alanında da ele alınmaya başlanmıştır. Alanyazın incelendiğinde, aşırı doğa olaylarının sonucunda insanların anksiyete (kaygı), depresyon, post travmatik stres bozukluğu, madde bağımlılığı ve uyku bozuklukları gibi birçok ruh sağlığı problemi yaşadığı göze çarpmaktadır (Clayton ve Karazsia, 2020; Doherty ve Clayton, 2021; Ogunbode ve diğ., 2021). Bu çalışmada iklim kaygısı, depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasındaki ilişkide kişilik ve bilişsel esnekliğin düzenleyici rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır. Bireylerin kişilik özelliklerinin ve bilişsel esneklik düzeylerinin, yaşadıkları depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile iklim kaygısı arasındaki ilişkiyi olumlu yönde azaltacağı varsayılmıştır. Araştırma deseni olarak kesitsel yöntemin kullanıldığı çalışmanın evrenini 18 yaş üstü üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Veri toplama araçları olarak, Sosyodemografik Bilgi Formu, İklim Değişikliği Kaygı Ölçeği (Özbay ve Alcı, 2021; Stewart, 2021), Beş Faktör Kişilik Envanteri (BFKE) (Sümer, Lajunen ve Özkan, 2004), Bilişsel Esneklik Envanteri (Dennis ve Wal, 2010; Gülüm ve Dağ, 2012) ve Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeği (DASÖ-Kısa Form) (Akın ve Çetin, 2007; Lovibond ve Lovibond, 1995) kullanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler, betimsel istatistikler (cinsiyet için fark analizleri) ve karmaşık desenler yapısal eşitlik modeli yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma

¹ Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ozgenuriskenderoglu@gmail.com , 0000-0002-1297-8669

² Arş. Gör. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, nesibe.olgund@gmail.com, 0000-0002-3591-9397 (Sorumlu Yazar)

sonuçlarına göre, depresyon, stres, bilişsel esneklik (alternatif ve kontrol), nörotisizm ve deneyime açıklık kişilik özelliği puanlarının iklim kaygısı puanlarını yordamadığı görülmüştür. Anksiyete, dışa dönüklük, uyumluluk ve sorumluluk kişilik özelliği puanları iklim kaygısını yordamasına rağmen, anksiyete ve iklim kaygısı arasındaki ilişkide dışa dönüklük, uyumluluk ve sorumluluk kişilik özelliklerinin düzenleyici bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: İklim değişikliği, kişilik, bilişsel esneklik, depresyon, anksiyete, stres.

Kaynakça

- Akın, A. ve Çetin, B. (2007). The depression anxiety and stress scale (DASS): The study of validity and reliability. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(1), 260–268.
- Clayton, S. ve Karazsia, B. T. (2020). Development and validation of a measure of climate change anxiety. *Journal of Environmental Psychology*, 69, 101434. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.-2020.101434>
- Dennis, J. P. ve Wal, J. S. V. (2010). The cognitive flexibility inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity. *Cognitive Therapy and Research*, 34(3), 241–253. <https://doi.org/10.1007/s10608-009-9276-4>
- Doherty, T. J. ve Clayton, S. (2011). The psychological impacts of global climate change. *American Psychologist*, 66(4), 265. <https://doi.org/10.1037/a0023141>
- Gülüm, İ. V. ve Dağ, İ. (2012). Tekrarlayıcı Düşünme Ölçeği ve Bilişsel Esneklik Envanterinin Türkçeye uyarlanması, geçerliliği ve güvenilirliği. *Anadolu Psikiyatri Derneği*, 13(3), 216–223.
- Lovibond, P. F. ve Lovibond, S. H. (1995). The Structure of Negative Emotional States: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33, 335–342. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)00075-u](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-u)
- Ogunbode, C. A., Pallesen, S., Böhm, G., Doran, R., Bhullar, N., Aquino, S., ... ve Lomas, M. J. (2021). Negative emotions about climate change are related to insomnia symptoms and mental health: Cross-sectional evidence from 25 countries. *Current Psychology*, 1–10. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01385-4>
- Özbay, S. ve Alcı, B. (2021). İklim Değişikliği Kaygı Ölçeği: Türkçe'ye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *R&S -Research Studies Anatolia Journal*, 4(3),182–193.

- Stewart, A. E. (2021). Psychometric properties of the climate change worry scale. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(2), 494. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020494>
- Sümer, N., Lajunen, T., Özkan, T. (2004). Big five Personality Traits As the Distal Predictors of Road Accident Involvement. G. Underwood (Ed.) *Traffic and Transport Psychology: Theory and Application* (ss. 215–227). Elsevier Press.

İklim Değişikliği Endişesi ve Bazı Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler

Mevlüt Aytuğ ERDOĞAN¹, İlnur İrem DEMİROK², Ece VARLIK ÖZSOY³

Küresel iklim değişikliği, ekolojik yıkımı beraberinde getirdiği gibi bireyler üzerinde bilişsel, duygusal ve davranışsal düzeyde bazı problemler de yaratmaktadır. Bu problemlerin başında iklim değişikliğinin gözlenen sonuçlarının ya da ilerleyen zamanlarda ortaya çıkabilecek olası sonuçları ile risk faktörlerinin bireylerde oluşturduğu korku, stres, depresyon ya da endişe durumu gelmektedir (Stewart, 2021). Bu çalışmada iklim değişikliği endişesi ile amaca yönelik işlemlerin organizasyonundan sorumlu bilişsel süreçleri kapsayan bir terim olan (Bayar ve Çakaloğlu, 2018) prefrontal (yürütücü/yönetici) işlevlerin kişiler arası nörobiyoloji kapsamındaki boyutlarının (empati, içgörü, vicdan gibi) ve bazı psikolojik belirtiler ile (depresyon, anksiyete, somatizasyon, hostalite, olumsuz benlik) ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, dahil edilen 235 gönüllü katılımcı çevrimiçi bir anket platform üzerinden sırasıyla Demografik Bilgi Formu, Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği (KNTPIÖ) (Hisli Şahin ve Varlık Özsoy, 2017), İklim Değişikliği Endişesi Ölçeği (İDEÖ) (Gezer ve İlhan, 2021) ve Kısa Semptom Envanteri'ni (KSE) (Hisli Şahin ve Durak, 1994) doldurmuşlardır. Elde edilen verilere toplu olarak SPSS 26.0 İstatistik Programı üzerinden bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü ANOVA, korelasyon ve regresyon analizleri uygulanmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların yaşları 18 ile 77 (Ort = 23.30; SS = 7.72) arasında değişmekte olup, 168'i (%72) kadın, 64'ü (%27) erkektir. Cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir seviyesi gibi demografik değişkenler açısından gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılaşma görülmemiştir. Yapılan korelasyon analizinde KNTPIÖ toplam puanı ile İDEÖ toplam puanı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r = .337$, $p < .001$), KSE toplam puanıyla ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki ($r = -.391$, $p < .001$) bulunmuş; KNTPIÖ toplam puanı ile İDEÖ'nün kaygı ($r = .337$, $p < .001$) ve çaresizlik ($r = .266$, $p < .001$) alt boyut puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Regresyon analizi sonucuna göre ise İDEÖ puanını, KNTPIÖ'nün vicdan alt boyut puanının anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür ($R^2 = .202$, $T = 3.441$, $p = .001$). Elde edilen

¹ Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, mevlutaytugerdogan@gmail.com (Sorumlu Yazar)

² Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ilnurdemirok5@gmail.com

³ Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ecevarlik@akdeniz.edu.tr, 0000-0001-9409-210X

bulgular alanyazındaki kısıtlı sayıda çalışmaları tutarlı görünmektedir. Ancak, bu alana ilişkin daha fazla sayıda çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: İklim değışikliği endişesi, kişilerarası nörobiyoloji temelli prefrontal işlevler, psikolojik belirtiler.

Kaynakça

- Bayar, P. ve Çakaloğlu, E. (2018). Çocuklar Üzerinde Yapılan Çalışmalar Çerçevesinde Aerobik Egzersiz, Fiziksel Aktivite ve Yönetici İşlevler. *Spormetre: Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 6–15. https://doi.org/10.1501/Sporm_0000000350
- Gezer, M. ve İlhan, M. (2021). İklim Değişikliği Endişesi Ölçeği: Türkçeye Uyarlama Çalışması. *Ege Coğrafya Dergisi*, 30(1), 195–204. <https://doi.org/10.51800/ecd.932817>
- Hisli Şahin, N. ve Varlık Özsoy, E. (2017, Mayıs). *Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği: Özgün Bir Ölçek Geliştirme Çalışması*. VIII. Prof. Dr. Işık Savaşır Klinik Psikoloji Sempozyumu, Ankara.
- Stewart, A. E. (2021). Psychometric properties of the climate change worry scale. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(2), 494. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020494>
- Hisli Şahin, N. ve Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri (Brief Symptom Inventory BSI): Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31, 44–56.

Eko-Anksiyete ve İklim Değişikliğine Yönelik Bireysel Uyum Davranışları

Fulya KIRIMER-AYDINLI¹, Hakan Oktay AYDINLI²

Eko-anksiyete, küresel ısınma, deniz seviyesi yüksekliği, doğal felaketler ve aşırı hava olaylarının görülme sıklığı gibi iklim değişikliğine yönelik kaygının yanı sıra iklim değişikliği ile dolaylı ilişkili olan bitki ve hayvan türlerinin azalması, küresel kirlilik, ormansızlaşma gibi çevre felaketlerine yönelik kaygıyı da içeren güncel bir kavramdır (Clayton ve Karazsia 2020; Hogg ve ark., 2021; Pikhala, 2020). Öncül çalışmalar, eko-anksiyetenin düzeyine bağlı olarak bireylerin gündelik yaşamlarının olumsuz etkilenebileceğini, bunun da uzun vadeli psikolojik rahatsızlıklara yol açabileceğini vurgulamıştır (örn., Hickman, 2020). Türkiye’de bireylerin eko-anksiyete deneyimlerini ve eko-anksiyetenin olası değişkenlerle ilişkisini inceleyen araştırmalar sınırlıdır. Çalışmanın amacı, eko-anksiyetenin bilişsel ve davranışsal temelli bazı değişkenlerle olası bağlantısını incelemektir. Bu kapsamda, bireylerin eko-anksiyete, yaşam doyumu ve iklim değişikliği inancı düzeyleri ile iklim değişikliğine yönelik bireysel uyum davranışları (iklim değişimi konusunda bireysel ve sosyal farkındalığı artırmaya ve çevreyi korumaya yönelik çeşitli eylemler) öz-bildirim yoluyla ölçülmüştür. Duygusal belirtiler, tekrar eden düşünceler, davranışsal belirtiler ve çevre üzerinde bireysel etkiye yönelik kaygı duyma olmak üzere dört alt boyuttan oluşan Hogg eko-anksiyete ölçeği (Hogg ve ark., 2021) kullanılmıştır. Eko-anksiyete alt boyutlarının yaşam doyumu ile olumsuz, iklim değişikliği inancı ve iklim değişikliğine yönelik uyum davranışları ile olumlu yönde ilişkili olması beklenmiştir. Çalışmaya katılan 246 (%48.8’i kadın) katılımcının yaş ortalaması 28.55 (SS = 11.39)’tir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu yaşamlarının ağırlıklı olarak büyükşehirde (%61.8) ya da şehirde (%30.9) geçtiğini belirtmiştir. Analiz sonuçları iklim değişikliğinin gerçekliğine ve iklim değişikliğine insanların sebep olduğuna yönelik inançla birlikte bireylerde eko-anksiyetenin göstergesi olan duygusal belirtilerin, tekrar eden düşüncelerin ve çevre üzerinde bireysel etkiye yönelik kaygının arttığını göstermiştir. Duygusal belirti, tekrar eden düşünce ve çevre üzerinde bireysel etkiye yönelik kaygı düzeyleri yüksek bireylerin çevreyi korumaya ve bu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, fulyakirimer@anadolu.edu.tr, 0000-0003-1125-4957(Sorumlu Yazar)

² Eskişehir Teknik Üniversitesi, Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri; beSafe Danışmanlık, aydinlihakanoktay@gmail.com, 0000-0001-9596-0079

konuda farkındalığı geliştirmeye yönelik davranışlarında (örn., ilgili sosyal medya hesaplarının takibi, atık yönetimine katkı, imza kampanyalarına katılım) çeşitliliğin ve katılımcılığın arttığı görülmüştür. İlişkiler, yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyleri kontrol edildiğinde de anlamlılığını sürdürmüştür. Kadınlarda erkeklere göre eko-anksiyetenin duygu, düşünce ve kaygı boyutu düzeylerinin yanı sıra uyum davranışlarındaki çeşitliliğin ve iklim değişikliğine yönelik inancın daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Belirli düzeyde eko-anksiyeteye sahip olmanın bireyleri çevre dostu davranışlara yönlendirmede etkili olabileceği gelecek çalışmalarca değerlendirilmelidir.

Anahtar kelimeler: Eko-anksiyete, iklim değişikliği, uyum davranışları, çevre koruma, yaşam doyumu.

Kaynakça

- Clayton, S. ve Karazsia, B.T. (2020). Development and validation of a measure of climate change anxiety. *Journal of Environmental Psychology*, 69. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101434>
- Hickman, C. (2020). We need to (find a way to) talk about Eco-anxiety. *Journal of Social Work Practice*, 34(4), 411–424. <https://doi.org/10.1080/02650533.2020.1844166>
- Hogg, T. L., Stanley, S. K., O'Brien, L. V., Wilson, M. S. ve Watsford, C. R. (2021). The Hogg eco-anxiety scale: Development and validation of a multidimensional scale. *Global Environmental Change*, 71. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102391>
- Pihkala, P. (2020). Eco-anxiety and environmental education. *Sustainability*, 12(23), <https://doi.org/10.3390/su122310149>

PANEL

KLİNİK PSİKOLOJİ, BİLİŞSEL VE NÖROPSİKOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN ÇEVRE VE İKLİM ÇALIŞMALARI

(27 Kasım 2022, 11:15-12:15)

Oturum Başkanı: Gamze Özdemir Planalı

Doğa ve Psikolojik Sağlık: Onarıcı Etkiler ve Müdahaleler

Ebru AKÜN KAÇAR¹

Doğayla temasın ve yeşil alanların varlığının insanın psikolojik iyi-oluşu üzerindeki etkilerine yönelik araştırmalar, özellikle son on yılda dikkate değer şekilde artmıştır. Bu araştırmalar, kuramsal kökenlerini ağırlıklı olarak biyofili hipotezi ve stres azaltma kuramına dayandırmaktadır. Biyofili hipotezi (Wilson, 1984) insanların bitki örtülü yerlerde hayatta kalma olasılığının arttığını ve evrim sürecinde doğal ortamlara psikolojik açıdan uyum sağladığını ileri sürmektedir. Stres azaltma kuramı (Ulrich, 1979) ise bitki örtüsü kaplı manzaraları görmenin bile hızlı ve bilinçdışı şekilde tetiklenen fizyolojik ve psikolojik tepkiler üreterek stresi azalttığını ifade etmektedir. Parasempatik sinir sistemi aktivitesini artırarak fizyolojik uyarılmayı ve olumsuz duygudurumu azaltan bu durum, doğanın onarıcı gücü olarak adlandırılmaktadır.

Doğal ve kentsel çevrelerin psikolojik iyi-oluşla ve psikolojik bozuklarla ilişkilerini inceleyen araştırmaların bulguları, ormana ya da kentsel yeşil alana sahip bölgelerde yaşayan bireylerin, psikolojik iyi-oluşlarının ve yaşam memnuniyetlerinin daha yüksek (Bowler ve ark., 2010; van den Berg ve ark., 2015); depresyon, kaygı ve stres düzeylerinin ise daha düşük olduğunu (Bratman ve ark., 2019) ortaya koymaktadır. Bazı araştırmacılar, bu durumu yeşil alanların fiziksel aktiviteye daha fazla imkân sağlaması ile açıklamaktadır. Ancak, COVID-19 pandemisi sürecinde sokağa çıkma yasaklarıyla beraber insanların farklı yollarla (örn., pencereden yeşil alanı görme, parklara gitme, özel bahçeler, iç mekân bitkileri, sanal/dijital görsel temas) doğaya maruz kalmalarının etkilerini değerlendiren son araştırmalar (Labib ve ark., 2022), hemen hemen tüm maruz kalma yollarının psikolojik sağlığı koruyucu yönde işlev gördüğüne dikkati çekmektedir.

Yeşil alanlara maruz kalmanın onarıcı etkilerine dair tutarlı bulguların elde edilmesi, psikolojik sağlığı koruma ve güçlendirmeye yönelik doğa temelli müdahale programlarının geliştirilmesine yol açmıştır. Bu tip müdahaleler, yatan hasta grubunda, özel eğitim

¹ Dr., Ankara Üniversitesi DTCF, Psikoloji Bölümü, ekun@ankara.edu.tr, 0000-0003-0669-1570

çalışmalarında ya da madde bağımlılığı tedavisi gibi programlarda tedavinin bir parçası olarak yer alabileceği gibi, ekoterapi adı altında bazı uygulamaları (örn., yaban hayatı terapisi, bahçecilik, hayvan destekli terapi, yeşil egzersiz) da kapsamaktadır. Bu sunumda, doğanın onarıcı etkilerinin yanı sıra yeni geliştirilen bu müdahale programların özellikleri, katkıları ve sınırlılıkları da tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Doğaya maruz kalma, doğanın onarıcı etkisi, psikolojik iyi-oluş, psikolojik bozukluklar, doğa temelli müdahaleler.

Kaynakça

- Bratman, G. N., Anderson, C. B., Berman, M. G., Cochran, B., de Vries, S., Flanders, J., Folke, C., Frumkin, H., Gross, J. J., Hartig, T., Kahn, P. H., Kuo, M., Lawler, J. J., Levin, P. S., Lindahl, T., Meyer-Lindenberg, A., Mitchell, R., Ouyang, Z., Roe, J., ...Daily, G. C. (2019). Nature and mental health: an ecosystem service perspective. *Science Advances*, 5(7), eaax0903. <https://doi.org/10.1126/sciadv.aax0903>
- Bowler, D. E., Buyung-Ali, L. M., Knight, T. M. ve Pullin, A. S. (2010). A systematic review of evidence for the added benefits to health of exposure to natural environments. *BMC Public Health*, 10(1), 456. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-10-456>
- Labib, S. M., Browning, M. H., Rigolon, A., Helbich, M. ve James, P. (2022). Nature's contributions in coping with a pandemic in the 21st century: A narrative review of evidence during COVID-19. *Science of The Total Environment*, 155095. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.155095>
- Ulrich, R. S. (1979). Visual landscapes and psychological well-being. *Landscape Research*, 4(1), 17–23. <https://doi.org/10.1080/01426397908705892>
- van den Berg, M., Wendel-Vos, W., van Poppel, M., Kemper, H., van Mechelen, W. ve Maas, J. (2015). Health benefits of green spaces in the living environment: a systematic review of epidemiological studies. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(4), 806–816. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2015.07.008>
- Wilson, E. O. (1984). *Biophilia*. Cambridge, Harvard University Press.

Çevre Yanlısı Davranışların Nöropsikolojik Bir Perspektiften Değerlendirilmesi

Serra ŞANDOR¹

Modern toplum insanının yaşamındaki gündelik alışkanlıklarının ve davranışlarının tahmin edilenden fazla bir kısmı yerel ya da global ekosistemlere zarar vermektedir (Swim ve ark., 2011; Stern, 1992). Gerek insanların bu ekosistemlerle olan etkileşimlerinin karşılıklılığı nedeniyle, gerekse de içinde yaşanılan dünyanın doğal varlıklarının kendiliklerinden olan değerleri nedeniyle bu zararların engellenmesi ve önlenmesi ile sürdürülebilir davranışın yerleşmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Ancak insanların sürdürülebilir davranışlarının çok farklı düzeylerde gerçekleştiği görülmektedir.

Çevre psikolojisinin bir konusu olarak, insanların çevreye karşı tutumlarının incelendiği çalışmalar mevcuttur. Ancak tutum ve davranış arasında da bir boşluk olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çevre yanlısı davranışları olan ve olmayan bireyler ile çevreci görüşü benimsemiş ve benimsememiş olan kişileri davranışsal görevler sırasında karşılaştırmak ve eşzamanlı olarak ilişkili olabilecek fizyolojik yanıtları incelemek, bu kişiler arasındaki davranış farklılıklarının nedenlerinin daha kapsamlı bir biçimde açıklanabilmesine ve böylece de, sürdürülebilir davranışın yerleşmesi için alınabilecek önlemlere katkı sağlayabilir.

Burada, bu amaçla nörobilimin kullanmış olduğu yöntemler aracılığıyla bu soruya nasıl bir açıklama getirilebileceği tartışılacaktır. İnsanların ileri düzey bilişsel işlevleri olan yürütücü işlevlerin sürdürülebilir davranışa nasıl katkı sağlayabileceğine ve yine sosyal nörobilimin konularından olan ahlaki davranışın gelişiminin nöral temellerine dayanarak, çevreye karşı olan etik davranışlara değinilecektir.

Çevreye karşı olan davranışlarımız çeşitli bilişsel özelliklerimiz nedeniyle farklılaşabilirler (Schultz ve ark., 2014; Manning ve ark., 2018). Bunlardan birisi, insanların aslında davranışlarının olumsuz sonuçlarını biliyor olmalarına rağmen alışkanlıklarını değiştirmekte zorlanmaları ve hızlı ve daha az enerji harcadıkları davranışları tercih

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, serra.sandor@medeniyet.edu.tr, 0000-0002-7576-8212

etmeleridir. Bu davranışsal seçimler kişilerin dürtüsellikleri, bilişsel esneklikleri, yakın ve uzak ödülleri arasında yaptıkları tercihler ile ilişkili olabilirler. Öte yandan, insanların bir kısmı çevreye ve doğaya karşı umursamaz ve değer bilmez bir tutum içerisinde olmaktadır. Bu tür davranışlar Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı üzerinden sınıflandırılabilir ve farklı ahlaki tutumların ardında yatan fizyolojik süreçlerin aslında kişilerin doğa ve çevre ile olan ilişkilerini açıklamakta kullanılabilir (Baumgartner ve ark., 2019; Wang ve van den Berg, 2021). Bu sorular hem kuramsal temeller üzerinden, hem de ilişkilendirilebilecek olan nörobilim ve çevre psikolojisi araştırma bulguları üzerinden tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Çevre yanlısı davranış, etik değerler, nörobilim, nöropsikoloji, ahlakın nöropsikolojisi.

Kaynakça

- Baumgartner, T., Langenbach, B. P., Gianotti, L., Müri, R. M. ve Knoch, D. (2019). Frequency of everyday pro-environmental behaviour is explained by baseline activation in lateral prefrontal cortex. *Scientific Reports*, 9(1), 9. <https://doi.org/10.1038/s41598-018-36956-2>
- Manning, C., Mangas, H., Amel, E., Tang, H., Humes, L., Foo, R., Sidlova, V. ve Cargos, K. (2018). Psychological Distance and Response to Human Versus Non-Human Victims of Climate Change. W. L. Filho, R. Marans, J. Callewaert (ed.), *Handbook of Sustainability and Social Science Research* içinde (s. 143–161). https://doi.org/10.1007/978-3-319-67122-2_8
- Schultz, P. W., Milfont, T. L., Chance, R. C., Tronu, G., Luís, S., Ando, K., ... ve Gouveia, V. V. (2014). Cross-cultural evidence for spatial bias in beliefs about the severity of environmental problems. *Environment and Behavior*, 46(3), 267–302. <https://doi.org/10.1177/0013916512458579>
- Stern, P. C. (1992). Psychological dimensions of global environmental change. *Annual Review of Psychology*, 43(1), 269–302. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.43.020192.001413>
- Swim, J. K., Clayton, S., ve Howard, G. S. (2011). Human behavioral contributions to climate change: Psychological and contextual drivers. *American Psychologist*, 66(4), 251-264. <https://doi.org/10.1037/a0023472>
- Wang, S. ve van den Berg, B. (2021). Neuroscience and climate change: How brain recordings can help us understand human responses to climate change. *Current opinion in psychology*, 42, 126–132. <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2021.06.023>

Doğa ile Etkileşim İnsan Beynini Nasıl Etkiler?

Ceren HİDİROĞLU ONGUN¹

Doğa ile temasın ya da doğal ortamları izlemenin insanlarda uyarılma ve stresi azalttığı ayrıca bilişsel işlevler üzerinde iyileştirici etkilerinin olduğu dikkat testleri ve öz-bildirim ölçekleri aracılığı ile gösterilmiştir (Mayer, Frantz, Bruehlman-Senecal ve Dolliver, 2009; Ohly ve ark., 2016). Onarıcı olarak kabul edilen doğal ortamların insanlar üzerindeki psikolojik ve fizyolojik etkileri daha iyi biliniyorken doğal ya da yapılı (şehir) çevrelerin insan beyni üzerindeki etkilerine dair bilgimiz henüz çok azdır. Son zamanlarda, çeşitli nörogörüntüleme tekniklerinin de gelişmesiyle birlikte farklı çevrelerin beyin aktivitesi üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik araştırmalar artmıştır. Bu araştırmalara göre, yapılı sahneleri izlemek için daha fazla görsel dikkat odağı gerekir (Kim ve ark., 2010; Tang ve ark., 2017) ve bu sahneler sırasında hoş olmayan duygular ile ilişkili olarak limbik sistemde (örn. parahippokampal girus, hippocampus ve amigdala) artmış aktivasyon gözlenmiştir (Kim ve ark., 2010). Buna karşılık, doğal ortamların izlenmesi sırasında; duygusal işlevler, duygusal davranışların düzenlenmesi ve olumlu duygularla ilişkili beyin yapıları olan anterior singulat girus, insula ve bazal ganglionlarda artmış aktivasyon gözlenmiştir. Bir diğer araştırmada ise doğa sahnelerinin izlenmesi sırasında istemsiz dikkat ile ilgili beyin alanlarında, yapılı çevrelerin izlenmesi sırasında ise yönlendirilmiş dikkat ile ilgili beyin alanlarında aktivasyon artışı görülmüştür (Martínez-Soto, Gonzales-Santos, Pasaye ve Barrios, 2013). Ayrıca, insan beyninin önemli bir fonksiyonel özelliği olan beyin bağlantısallığına odaklanan araştırmalar, doğa deneyimi sırasında olağan durum ağının (default mode network) aktif olduğunu ortaya koyarken, yakın zamanlı bir araştırmada beynin olağan durum ağı ile dorsal dikkat ağının (dorsal attention network) birbirine paralel bir şekilde aktif olduğu gösterilmiştir (Kühn, Garcia Forlim, Lender, Wirtz ve Gallinat, 2021). Bu bulgu doğa görüntülerini izleme sırasında yaşanan zihin gezinmesi ve yaratıcı düşünme ile açıklanabilir. Beyin aktivitesini ölçmek, çevreyle etkileşime girmenin fizyolojik etkisini değerlendirmede nesnel bir yöntem olarak kabul edilir. Bu araştırma

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ceren.hidiroglu@deu.edu.tr, 0000-0002-5754-6042

bulguları yöntemsel farklılıklar nedeniyle oldukça heterojen olsa da beyin görüntülemeye elde edilen doğrudan kanıtlara dayalı olması, doğal çevrenin onarıcı etkilerini desteklemesi, insan-çevre etkileşimi üzerine yeni bilgiler sunması nedeni ile çevre psikolojisi ve ilişkili alanların gelişimi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Beyin aktivitesi, nörogörüntüleme, doğal çevre, yapılı çevre, insan-çevre etkileşimi

Kaynakça

- Kim, G. W., Jeong, G. W., Kim, T. H., Baek, H. S., Oh, S. K., Kang, H. K., ...Song, J. K. (2010). Functional neuroanatomy associated with natural and urban scenic views in the human brain: 3.0T functional MR imaging. *Korean Journal of Radiology*, 11(5), 507–513. <https://doi.org/10.3348/kjr.2010.11.5.507>
- Kühn, S., Garcia Forlim, C., Lender, A., Wirtz, J. ve Gallinat, J. (2021). Brain functional connectivity differs when viewing pictures from natural and built environments using fMRI resting state analysis. *Scientific Reports*, 11: 4110. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-83246-5>
- Martínez-Soto, J., Gonzales-Santos, L., Pasaye, E. ve Barrios, F. A. (2013). Exploration of Neural Correlates of Restorative Environment Exposure through Functional Magnetic Resonance. *Intelligent Buildings International*, 5(S1): 10–28. <https://doi.org/10.1080/17508975-2013.807765>
- Mayer, F. S., Frantz, C. M., Bruehlman-Senecal, E. ve Dolliver, K. (2009). Why Is Nature Beneficial?: The Role of Connectedness to Nature. *Environment and Behavior*, 41(5), 607–643. <https://doi.org/10.1177/0013916508319745>
- Ohly, H., White, M. P., Wheeler, B. W., Bethel, A., Ukoumunne, O. C., Nikolaou, V. ve Garside, R. (2016). Attention restoration theory: A systematic review of the attention restoration potential of exposure to natural environments. *Journal of Toxicology and Environmental Health. Part B, Critical Reviews*, 19(7), 305–343. <https://doi.org/10.1080/10937404.2016.1196155>
- Tang, I. C., Tsai, Y. P., Lin, Y. J., Chen, J. H., Hsieh, C. H., Hung, S. H., ... Chang, C. Y. (2017). Using functional Magnetic Resonance Imaging (fMRI) to analyze brain region activity when viewing landscapes. *Landscape and Urban Planning*, 162, 137-144. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.02.007>

OTURUM 6

(27 Kasım 2022, 13:15-14:10)

Oturum Başkanı: Hilal Pekel Dural

Sürdürülebilir Kentsel Ortamlar İçin Mekânı Kendilemenin İmkânı: Bir Keşif Çalışması

Mehmet KARASU², Sevim CESUR³

Kendileme (appropriation) insanın çevreyi, çevrenin insanı dönüştürebildiği, iletişimselliğe ve ilişkiselliğe dayalı dinamik süreçlere işaret etmektedir (Korosec-Serfaty, 1973; 1976). Mekânı kendileme (space appropriation) ise mekânın (space) anlamlı bir yere (place) dönüştürülmesi; mekânın da insanı dönüştürmesi süreçlerini kapsamaktadır. İnsanların kendiledikleri mekânları sahiplenmeleri, korumaları ve geliştirmeleri beklenmektedir; bu durumun sürdürülebilir ve kaliteli kent yaşamına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı, ortak kullanım alanları olarak kentsel kamusal mekânların kendileme süreçlerini keşfetmek; kullanıcıların kentsel kamusal mekanları etkin biçimde deneyimlemeleri, sahiplenmeleri ve korumaları olasılığını artıracak birtakım önerileri ortaya çıkarmaktır. Araştırmanın çalışma grubunu Van ili kent merkezinde ikamet etmekte olan toplam 15 katılımcı (Kadın = 7; Erkek = 8) oluşturmaktadır. Katılımcılara ölçüt (kriter) örnekleme ve kartopu örnekleme teknikleri ile ulaşılmıştır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanmış soru formları kullanılarak katılımcılarla yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Veriler şablon analizi aracılığıyla çözümlenmiştir. Sonuçlara göre, kamusal mekânı kendileme süreci, geçici (daha kısa süreli) ve kesintili (daha aralıklı, süresiz) olarak gerçekleşmektedir. Bu süreç kendilenen kamusal mekânla kurulan yüksek özdeşimi, özel-biricik anlamları, tatmin edici ve genellikle olumlu duyguları içermekte; ancak insanı ve çevreyi dönüştürücülük ile kişisel sahiplenme açısından görece olarak daha düşük örüntüler göstermektedir. Kamusal mekânı sıkça ve farklı gerekçelerle (alışveriş, gezinme gibi) kullanmak, yaşanan evin kamusal mekâna fiziksel olarak yakın olması gibi koşullar, mekânın daha kolay kendilenmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca daha az kendilenen

¹ *Yazar notu:* Bu bildiri, birinci yazarın doktora tezinden elde edilen araştırma sonuçlarının bir kısmını içermektedir.

² Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, karasumehmet@yyu.edu.tr, 0000-0002-6620-2807 (Sorumlu Yazar)

³ Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, cesur@istanbul.edu.tr, 0000-0002-4038-0592

kamusal mekânlarda işlevsel ve ihtiyaca göre kullanım örüntüsü (“İşlevselciler”) sergilenirken, daha çok kendilenen kamusal mekânlarda duygusal ve anlama dayalı bir kullanım örüntüsü (“Gönülden Bağlılar”) öne çıkmaktadır. Kamusal mekânla kurulan ilişkide mekânın duygusal ve anlamsal özelliklerini öne çıkarma, mekânın görece daha uzun süreli ve kalıcı kendilenmesi ile ilişkili görünmektedir. Sonuçlar kamusal mekânların kendileme düzeyleri yükseldikçe, sürdürülebilir kentsel ortamların artacağına işaret etmektedir. Bu bakımdan bir kamusal mekânının kendilemesini özendirerek kentsel politikaların tercih edilmesiyle (kamusal mekânı ilgilendiren önemli kararlarda kullanıcıların fikirlerini alma, kamusal mekânı güvenli ve özgür kullanıma açacak tedbirleri alma gibi), bu kamusal mekânın kullanıcılar tarafından etkin biçimde deneyimlenmesi, sahiplenilmesi ve korunması olasılığını artırılabilir. İlave olarak bir kamusal mekânın kendilenmesini kolaylaştıracak mimari tasarımlar (kişisel dönüştürmelere elverişli, tümüyle yapılandırılmamış tasarımlar tercih etme gibi) ile daha sürdürülebilir bir fiziksel ve sosyal çevre inşa edilebilir.

Anahtar kelimeler: Kamusal mekânlar, kendileme, mekânı kendileme, şablon analizi, sürdürülebilir kentsel ortamlar.

Kaynakça

- Korosec-Serfaty, P. (1973). The case of newly constructed zones: Freedom, constraint and the appropriation of spaces. R. Kuller (Ed.), *Architectural psychology* içinde (ss. 389-396). Dowden, Hutchinson, & Ross.
- Korosec-Serfaty, P. (1976). Appropriation of space. P. Korosec-Serfaty (Ed.), *Proceedings of the 3rd International Architectural Psychology Conference*. Louis Pasteur University.

Üniversite Kampüslerinde Sergilenen Çevreci Davranışlar Üzerine Nitel Bir İnceleme¹

Erkin SARI², Bengi ÖNER-ÖZKAN³

Ekolojik dengenin bozulması ve buna eşlik eden iklim değişikliğinin en önemli sebeplerinden biri bireylerin zamanının çoğunu geçirdiği mekânlarda (ör., ev, işyeri) çevresel olarak sürdürülemez davranış pratiklerini benimsemesidir. Hem doğanın (ör., Gifford ve diğ., 2011) hem de bireyin (ör., Clayton ve Manning, 2018) iyi oluşuna olumsuz etkileri bulunan bu davranışları ve davranışların altındaki motivasyonları belirlemek çevresel sürdürülebilirliği sağlamak adına oldukça önemlidir. Bu çalışmada ise ODTÜ ($N = 9$) ve Selçuk Üniversitesi'nde ($N = 7$) öğrenim görmekte olan öğrencilerin üniversitelerinin kampüslerinde sergilediği çevreci davranışlar, onları bu davranışları sergilemeye teşvik eden ve bu davranışları sergilemekten alıkoyan faktörler yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplar tematik analize tabi tutulmuş ve üniversite kampüslerinde sergilenen çevreci davranışların kirliliği azaltma (ör., yere çöp atmama, gereksiz tüketimi azaltma), çevrenin iyi oluşu adına etkinliklere katılma (ör., çöp toplama, fidan dikimi), çevre ile ilişkili gruplara katılma ve maddi olarak destek olma, çevre dostu ulaşım yollarını (ör., bisiklet) tercih etme ve enerji tasarrufu yapma olmak üzere 5 grupta ele alınabileceği görülmüştür. Buna ek olarak katılımcılar diğer öğrencilerin çevreci olmayan davranışlarından rahatsız olmalarının ve sahip olunan güzel şeyi (bk., üniversite kampüsü) koruma isteklerinin onları çevreci davranmaya motive ettiğini belirtirken, zaman eksikliği, çevreci davranışları zor olarak görme ve diğerlerinden alınan olumsuz geribildirim çevreci davranışlara engel oluşturan unsurlar olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar ayrıca sergilenen çevreci davranışların daha etkili olabilmesi için çevresel tahribatın olumsuz etkilerinin görselleştirilmesinin, bu davranışların kolektif bir şekilde gerçekleştirilmesinin, çevrenin iyiliği adına yapılan aktivitelerin arttırılmasının, diğerlerine rol model olmanın, ödül ve ceza yönteminin kullanılmasının önemli

¹ Bu çalışmanın verisi Erkin Sarı'nın halihazırda üzerinde çalışmaya devam ettiği doktora tezi kapsamında toplanmıştır.

² Arş. Gör., ODTÜ, Psikoloji Bölümü, erkin.sari@yahoo.com.tr, 0000-0002-2162-5558

³ Prof. Dr., ODTÜ, Psikoloji Bölümü, bengi@metu.edu.tr, 0002-9050-2818

olduğunu belirtmiştir. Son olarak katılımcılar kampüs içerisinde çevreci davranış sergilediklerinde mutluluk, huzur, gurur hissederken, sergilemediklerinde ise vicdan azabı, suçluluk deneyimlediklerini ifade etmiştir. Bulgular ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çevreci davranışlar, çevreci davranışın teşvik edicileri, çevreci davranış önündeki engeller, üniversite kampüsleri, duygular.

Kaynakça

Clayton, S. ve Manning, C. (2018). *Psychology and Climate Change: Human Perceptions, Impacts, and Responses*. Academic Press.

Gifford, R., Kormos, C. ve McIntyre, A. (2011). Behavioral dimensions of climate change: drivers, responses, barriers, and interventions. *WIREs Climate Change*, 2(6), 801–827.
<https://doi.org/10.1002/wcc.143>

Kampüste Atık Ayırma Davranışının Teşvik Edilmesini Amaçlayan Bir Dürtme Uygulamasının Etkilerine Dair Bir Araştırma Projesi

Deniz BİLGER¹, Leman Pınar TOSUN², Güray SALİHOĞLU³, N. Kamil SALİHOĞLU⁴, Şule TURHAN⁵, Ezgi GÖZEN⁶

Döngüsel ekonomi, kaynak elde etme ve üretme süreçlerinin çevreye etkisini asgari düzeye indirebilmek için atığı minimize etmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır (Ellen MacArthur Foundation, 2019). Bu yaklaşımın önemli bir bileşeni olan atık geri kazanımının öncesinde atıkların doğru şekilde ayrıştırılması gerekmektedir. Bu araştırmada bireylerin atıklarını geri dönüştürülebilir ve diğer atıklar olarak ayrıştırma davranışlarını pekiştirmeye yönelik, farklı sektörlerde uygulanabilecek nitelikte bir programın sosyal psikolojik bir bakış açısı ışığında geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda davranış değişimini hedefleyen ve gruplar arası rekabet algısını tetiklemeye dayanan bir *dürtme (nudging)* deneyi tasarlanmıştır.

Dürtme kavramı, insanları doğru davranış olarak belirlenen bir hedef davranışa yönlendirerek, içinde buldukları durumda üretebilecekleri bir dizi potansiyel davranış içerisinde hedef davranışı sergileme olasılıklarını artırma çabasını ifade etmektedir (Henkel ve ark., 2019). Literatürdeki birçok çalışma, dürtme uygulamalarının çevre yanlısı davranışları teşvik etmede etkili olabileceğini ortaya koymuştur (Evans ve ark., 2017; Nielsen ve ark., 2017; Henkel ve ark., 2019; Ouvrard ve Spaeter, 2016). Gruplar arası rekabetin teşvik edilmesi de bir dürtme uygulaması olarak kullanılabilir ve bu uygulamaların çevre yanlısı davranışları artırmada olumlu sonuçlar üretebileceği görülmektedir (Staudt ve ark., 2021; Van Horen ve ark., 2018).

¹ Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, dbilger@uludag.edu.tr, 0000-0002-0843-3164 (Sorumlu Yazar)

² Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, pinart@uludag.edu.tr, 0000-0003-1635-6629

³ Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, gurays@uludag.edu.tr, 0000-0003-0714-048X

⁴ Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, nkamils@uludag.edu.tr, 0000-0002-7730-776X

⁵ Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, sbudak@uludag.edu.tr, 0000-0001-9155-8170

⁶ Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, 502004012@ogr.uludag.edu.tr, 0000-0001-7692-1103

“Belirli bir fakültede öğrenci olmak” sosyal psikolojik açıdan bir çeşit grup üyeliği olarak ele alınmış, tüm personel ve öğrenciler potansiyel katılımcı olarak belirlenmiştir. Fakülte binalarında önceden belirlenmiş yerlere araştırmacılar tarafından yerleştirilen mavi ve gri atık ayrıştırma kutularının kullanımı konusunda fakülteler arası bir rekabet yaratarak binalardaki öğrencileri ve personeli bu kutuları doğru şekilde kullanmaya yönlendirmenin mümkün olabileceği düşünülmüştür. Çalışma dört ana aşamadan oluşacaktır. Kutuların işlevlerinin tüm kampüs sakinlerine yazılı-görsel materyallerle açıklandığı *temel bilgilendirme* aşamasının ardından *ilk ölçümler* aşamasında tüm fakültelerde numunelik olarak seçilen mavi kutulardan çıkan atıklar için bir “atık ayrıştırma doğruluk puanı” (geri dönüştürülebilir atık miktarının tüm atık miktarına oranı; AADP) hesaplanacaktır. *Manipülasyon* aşamasında iki koşula ayrılmış fakülteler arasından “Rekabet yok” koşulundaki fakülte sakinleri yalnızca kendi fakültelerinin AADP’si hakkında bilgilendirilecek, “Rekabet var” koşulundakilere ise tüm fakültelerin AADP’si sunularak sıralamalarının yükseltilmesi için gayret göstermeye davet edileceklerdir. *Son ölçümler* aşamasında tüm fakültelerde mavi kutulardan çıkan atıklar için AADP puanı yeniden hesaplanacaktır. “Rekabet yok” koşulundaki fakültelere kıyasla “rekabet var” koşulundaki fakültelerde AADP’lerdeki artışın daha yüksek olacağı öngörülmektedir.

Anahtar kelimeler: Döngüsel ekonomi, geri dönüşüm, atık, çevre koruma, sosyal psikoloji, gruplar arası rekabet.

Kaynakça

- Ellen MacArthur Foundation. (2019). *Circular Economy*. <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy>.
- Evans, N., Eickers, S., Geene, L., Todorovic, M. ve Villmow, A. (2017). *Green nudging: A discussion and preliminary evaluation of nudging as an environmental policy instrument*. Environmental Policy Research Centre.
- Henkel, C., Seidler, A. R., Kranz, J. ve Fiedler, M. (2019, Mayıs). *How to nudge pro-environmental behaviour: an experimental study* [Sözel bildiri]. Twenty-Seventh European Conference on Information Systems (ECIS2019).
- Nielsen, A. S. E., Sand, H., Sørensen, P., Knutsson, M., Martinsson, P., Persson, E., ve Wollbrant, C. (2017). Nudging and pro-environmental behaviour. *Nordisk Ministerråd*.
- Ouvrard, B. ve Spaeter, S. (2016). *Environmental incentives: nudge or tax?* Strasbourg: Bureau d'Économie Théorique et Appliquée (BETA).

- Staudt, P., Greif-Winzrieth, A. ve Nieken, P. (2021, Aralık). *Increasing contributions to sustainable projects through digital nudges amplifying social comparison*. 42nd International Conference on Information Systems, University of Texas at Austin.
- van Horen, F., van der Wal, A., & Grinstein, A. (2018). Green, greener, greenest: Can competition increase sustainable behavior? *Journal of Environmental Psychology*, 59, 16–25. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2018.08.007>

Ev İçi Enerji Tasarrufunun Çevreci Tutumlar ve Sosyo-demografik Değişkenlerle İlişkisi

Çağlar SOLAK¹, Ece AKÇA²

Çevre koruma hedeflerinin önemli bir ayağı olan enerji tasarrufunun, bireylerin en çok zaman geçirdiği evleri de kapsamı kaçınılmazdır. Ev içerisindeki enerji kullanım alışkanlıklarının ve bunu etkileyebilecek değişkenlerin incelenmesi bu açıdan önemlidir. Araştırmamızın amacı, ev içerisinde kullanılan enerji kaynaklarının tasarrufuyla hangi değişkenlerin ilişkili olabileceğini anlamaktır. Bu doğrultuda, çevrimiçi yolla (Ocak-Şubat aylarında) ulaşılan 19-75 yaşlarındaki ($X = 34.8$, $SS = 10.96$) 182 katılımcıya, ev içerisindeki enerji kaynaklarına dair temsili üç tasarruf davranışını (*duş sırasında daha az su kullanmak*, vb.) son 1 ay içerisinde ne sıklıkla sergiledikleri sorulmuştur. Bunun dışında; kendilerini ne kadar çevreci tanımladıkları, politik yönelimleri, çevre sorunlarına dair algıladıkları bilgi düzeyi, enerji tasarrufunun içinde buldukları kültürle ilişkisine dair değerlendirmeleri, çevreyi korumaya yönelik ekonomik fedakarlıklara ne kadar istekli oldukları ve tasarruf davranışlarına ilişkin çaba, zorunluluk ve suçluluk hisleri ölçülmüştür. Sonuçlara göre, katılımcıların büyük çoğunluğu gelir ve eğitim düzeyinden bağımsız olarak kendilerini çevreci olarak tanımlamışsa da bunun ekonomik fedakarlıklara gönüllü olmakla ve politik yönelimle ilişkisi bulunmamıştır. Geçmiş tasarruf davranışlarının sıklık ortalaması üzerinden yapılan analizlerde ise kendini çevreci tanımlamakla tasarruf davranışları ilişkili çıkmıştır ($r = .17$, $p = .024$). Enerji tasarrufunu kendi kültürünün bir parçası olarak görmek de kendini çevreci tanımlamakla ilişkilidir ($r = .17$, $p = .021$). Geçmiş tasarruf davranışları politik yönelim, yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyine göre değişmemektedir. Bununla birlikte kadınlar erkeklere kıyasla bu davranışlar konusunda çaba göstermeye daha istekli bulunmuş ($t(179) = 2.29$, $p = .023$), ayrıca tasarruf yapmadıkları suçluluk hissini kadınlarda daha yüksek olduğu görülmüştür ($t(179) = 2.47$, $p = .014$). Gelir düzeyinin tasarruf davranışlarıyla ilişkisine bakıldığında ise belirlenen dört gelir grubu arasında

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, caglar.solak@cbu.edu.tr, 0000-0002-0421-8627 (Sorumlu Yazar),

² Arş. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ece.akca@ege.edu.tr, 0000-0002-7865-603X

fark tespit edilmiş, en alt gelir grubundaki katılımcıların, en üst gelir grubundaki katılımcılara göre daha fazla enerji tasarrufu yaptıkları saptanmıştır ($t(62) = 2.76, p = .007$). Son olarak, enerji tasarrufunun kültürün önemli bir parçası olduğunu düşünmekle, sağ kanat politik yönelimin görece güçlü bir ilişkisi olduğu bulunmuştur ($r = .31, p < .001$). Bu ilişki, ülkemizde muhafazakarlığın bir parçası olarak israfın genel anlamda yanlış bulunmasıyla açıklanabilir. Araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, örneklem sayısı küçük olmakla birlikte, ev içi enerji tasarrufunun çevreci kimlik, çevre sorunlarına dair farkındalık ve kısmen gelir düzeyiyle ilişkili olduğu gözlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Ev içi enerji kullanımı, enerji tasarrufu, çevreci davranışlar, kültürel değerler, politik yönelim.

OTURUM 7

(27 Kasım 2022, 14:20-15:15)

Oturum Başkanı: Erkin Sarı

İklim Krizinin Sosyal Medyadaki Yansıması: Ekşi Sözlük Örneği

Yağmur Hacer SARIOĞLU¹, Ezgi MEHMETOĞLU²

İklim krizi, yirminci yüzyıl ile beraber kendini hissettirmeye başlamış küresel bir sorundur. Son zamanlarda toplumda yankı uyandırmakta olan iklim krizi, tüm insanlığı doğrudan etkilemektedir. Değişen hava olayları, doğal afetler, su rezervlerinin azalması, toplu hayvan ölümleri gibi olaylar ile kendini daha çok göstermekte olan iklim krizi, son zamanlarda medyada da sıkça yer almaktadır (Ceylan, 2008). Sosyal medya bu anlamda iklim krizinin yankı bulunduğu mecralardan biridir. Sosyal medyanın hayatımızdaki etkin rolü ile birlikte insanlar bu küresel sorundan haberdar olmakta olup duygu ve düşüncelerini paylaşmaktadır. Ekşi Sözlük ise insanların bu platformda belirlenen çeşitli gündem başlıkları altında fikirlerini, duygularını veya bildiklerini paylaştıkları bir sosyal medya aracıdır.

Bu çalışmada Ekşi Sözlük platformunda kullanıcıların iklim krizi ile ilgili tutum, duygu ve inançlarını içeren paylaşımları sosyal temsiller kuramı bağlamında incelenmiştir. Sosyal temsiller, günlük yaşamda deneyim ve kişiler arası iletişim yoluyla ortaya çıkan; değişen ve yayılan fikir, değer, kavram ve ifadeler olarak davranışları etkileme gücü açısından çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın üç amacı bulunmaktadır. Bunlardan biri iklim krizi sorununa dikkat çekmek, ikincisi insanların iklim krizine bakış açısını tespit etmek ve üçüncüsü iklim krizinin sosyal medyadaki yansımasını analiz etmektir. Yapılan araştırma iklim krizi sorununun sosyal medyadaki etkinliğini ortaya koymaktadır. Araştırmanın uygulama bölümünde Ekşi Sözlük'te 'iklim krizi' ve 'iklim değişikliği' başlıkları altında girilmiş olan alıntılar bir nitel araştırma yöntemi olan içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda sosyal medyada iklim krizinin sıklıkla 'doğa felaketleri', 'umursanmayan', 'atmosfere salınan gazlar' ve 'felaket senaryosu' gibi temalar ile ifade edildiği tespit edilmiştir. İklim değişikliği ise 'atmosfere salınan gazlar', 'felaket senaryosu', 'fosil yakıt' ve 'doğal afetler' gibi temalar ile ifade edilmiştir. İklim krizinin/değişikliğinin gerçekliğinin göz ardı edilmesine ilişkin ifadelerin sıklıkla yer aldığı ve bu toplumsal sorunun insanlar tarafından hala umursanmadığı düşüncesi çokça ifade edilmektedir. Çalışmanın bulguları iklim krizine umursanmayan bir bakış açısıyla

¹ Lisans Mezunu, Mersin Üniversitesi, yagmursariogluuu@gmail.com

² Arş. Gör., Mersin Üniversitesi, ezgimehmetoglu@mersin.edu.tr, 0000-0001-9797-0158

yaklaşılmasının toplumun gerekli tedbirleri almak konusunda hala bilinçsiz oluşunu açıklamaktadır.

Anahtar kelimeler: İklim krizi, sosyal medya, sosyal temsiller, Ekşi Sözlük, içerik analizi.

Kaynakça

Ceylan, A. ve Kömüççü, A. Ü. (2008). Meteorolojik karakterli doğal afetlerin uzun yıllar ve mevsimsel dağılımları. *İklim Değişikliği ve Çevre, 1*, 1–10.

Türkiye’de Ekolojik Gazete Haber Metinlerinde Çevre Duyarlılığının Sunuluş Biçimleri

Pınar TAMBAŞAR¹, Pelin KARAKUŞ AKALIN²

Türkiye’nin güneybatısında yer alan Salda Gölü sahip olduğu doğal güzellikler ve birçok canlıya ev sahipliği yapması nedeniyle 1980’li yılların sonunda 1. derece Doğal Sit Alanı olarak tescil edilen ve koruma altına alınan bir bölgedir. Bu araştırmanın genel amacı, son yıllarda Salda Gölü ve çevresinde yaşanan çeşitli çevresel dönüşümler (örn. altyapı çalışmaları, çevresel dönüşüm projeleri, su kirliliği vb.) ve bu değişimlerin kamuoyunda yarattığı tartışmalarla ilgili yayımlanan ekolojik gazete haber metinlerinin incelenmesidir. Türkiye’de psikoloji alanında konuyla ilişkili çok kısıtlı sayıda çalışma yer almaktadır ve bir başlangıç çalışması niteliğinde olan bu araştırmada çevreci gazetelerin Salda Gölü’nde yaşanan değişimleri haberleştirme sürecinde özel olarak “çevre duyarlılığı” konusuna yaklaşım biçimlerinin niceliksel ve niteliksel olarak incelenmesi hedeflenmiştir. Çevrim içi ortamda ve yalnızca ekoloji temalı yayın yapan “Çevre Haber (24 haber), Yeşilist (2), K-2 Haber (15), Yeşil Gazete (78), Yeşil Direniş Ekoloji ve Yaşam (17), İklim Haber (6), Ekoloji Birliği (9), Gazete Karınca (10)” gazetelerinin yer aldığı toplam 8 ekolojik gazete seçilmiştir. Salda Gölü’ne yönelik kamuoyu tartışmalarının yer aldığı 1 Şubat 2019-22 Mayıs 2022 tarihleri arasında bu gazetelerde yayınlanan toplam 161 habere ulaşılmıştır. Haberlerin tematik içerik analizi (Braun ve Clarke, 2006, 2019) tekniği yoluyla incelenmesi sonucunda öncelikle tüm haber metinlerinin %68,9’unda göl ve çevresinde son yıllarda gerçekleşen değişikliklerin çevre duyarlılığı temelinde eleştirel bir bakış eşliğinde sunulduğu, %16,8’inde ilgili değişikliklerin, habere konu olan aktörlerin ifadeleri üzerinden doğrudan aktarıldığı, %14,3’ünde ise göl ve çevresinin doğal güzelliklerine ilişkin tanıtıcı bilgilerin sunulduğu görülmüştür. Bunun yanısıra, haber metinlerinde “çevre duyarlılığı” olgusunun Salda Gölü ile ilişkisi temelinde “koruma-yatırım” veya “koruma-dokunma” olarak iki karşıt söylem eşliğinde temsil edildiği, göl ve çevresinin değişimini destekleyici ve bu değişime karşı olan argümanların normatif etki ve/veya uzmanlık etkisi biçimlerine dayalı

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, ptambasar@gmail.com, 0000-0003-0552-9635

² Yrd. Doç. Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi, pelin.karakus@emu.edu.tr, 0000-0003-1633-5692 (Sorumlu Yazar)

olarak geliştirildiği görülmüştür. Elde edilen tüm bulgular, toplumsal-ekolojik model çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Salda Gölü, çevre duyarlılığı, çevresel tutum, ekolojik gazete, haber analizi, tematik içerik analizi, toplumsal-ekolojik model.

Kaynakça

Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 589–597. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806>

Çevreye Yönelik Tutum Değişiminde Bilgilendirici İletişim ve Mesaj Kanalı'nın Rolü¹

Duygu NURAL², Sıla ŞAHİNKAYA³, Berk USLU⁴, Neval Ceren ZORLU⁵

Küresel ısınma ve diğer çevre problemleriyle beraber çevre psikolojisi alanı gitgide önem kazanmaktadır. İnsanların çevreye yönelik davranışlarının tutumlarıyla ilişkili olduğunu gösteren pek çok araştırma bulunmaktadır. Tutumlar uzun sürelidir ve bilişsel, davranışsal, duygusal öğeleri içinde barındırır (Akyol, 2014). Hovland (1954), tutum değişimini etkileyen dört unsur sıralamıştır: mesajın kaynağı, mesaj, mesajın verilmiş yolu ve mesajın alıcısı (akt. Sakallı Uğurlu, 2018). Bilgisayar teknolojilerinin hayatın birçok alanında çeşitli amaçlarla kullanılmaya başlandığı günümüzde, mesaj kanalı değişimlenmesinin tutum değişimi üzerindeki etkisine dair araştırmalar oldukça önem kazanmaktadır. Bu araştırmada da çevre sorunlarının çözümünde bilgilendirici içeriklerin farklı kanallar aracılığıyla katılımcılara sunulmasının tutum değişimi üzerindeki etkisi deneysel yöntem ile incelenmiştir. Tutumu ölçmek için katılımcılara çevre yanlısı davranışlar ölçeği öntest-son-test şeklinde verilmiştir. Öntest ve son-test ölçümü arasındaki sürenin 1 aydan fazla olmasına dikkat edilmiştir. Son-test deneyden hemen sonra uygulanmıştır ve deney Hacettepe Üniversitesi Sosyal Psikoloji Laboratuvarı ve PM Lab'da gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara sunulan video için gerekli izinler alınmış ve alanda çalışan bir uzman tarafından video içeriği hazırlanarak seslendirilmiştir. Çekilen video 6 dakika 39 saniye uzunluğundadır. Aynı video açık yazılım yardımıyla robotik sese çevrilerek deney koşulu oluşturulmuştur. İnsan sesi koşulunda 19 katılımcı, robotik ses koşulunda ise 23 katılımcı yer almıştır. Böylece katılımcılara erkek insan sesli bilgilendirici sunum ve erkek robot sesli bilgilendirici sunum izletilmiştir. Toplamda 42 kişi ile analiz yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda insan ve robot sesli gruplar arasında bir farklılık

¹ Bu araştırma Deneysel Sosyal Psikoloji dersi kapsamında ve Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Abayhan ve Arş. Gör. Ayşe Tuna danışmanlığında hazırlanmıştır.

² Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, duygunurall98@gmail.com

³ Psk., silasahh@gmail.com

⁴ Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, berk.uslu.hu@gmail.com

⁵ Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ncerenzorlu@gmail.com (Sorumlu Yazar)

bulunmamıştır. Ayrıca öntest-sontest arasında da bir değişim hesaplanmamıştır. Böylece çevre sorunlarının giderilmesinde robotik sesli içeriklerin ve insan sesli içeriklerin kullanılmasının tutum değişimi bakımından bir farkı bulunamamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular ile beraber çevreye yönelik yapılacak yeni bilgilendirici içeriklerde, projelerde robot sesinin kullanılmasının hem pratik olabileceğini hem de insan gücünü minimuma indirebileceğini gösterebilir. Bu deneyin daha fazla katılımcı ile tekrarlanması ve cinsiyet koşulunun da eklenmesi önerilir.

Anahtar kelimeler: Çevre yanlısı davranışlar ölçeği, robot sesi, insan sesi, mesaj kanalı, tutum değişikliği.

Kaynakça

Akyol, B. (2014). *İlköğretim öğretmen adaylarının çevresel tutum ve çevre bilgi düzeyleri üzerine bir çalışma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi.

Hovland, C. I. (1954). Communication and persuasion. *Journal of Consulting Psychology, 18*(2).

Yapılı/Doğal Çevreye ve İnsan/Ekoloji Merkezli Argümanlara Maruz Kalmanın Çevresel Yargılar Üzerindeki Etkisi

Meral GEZİCİ YALÇIN¹, Fatma CAN², Cantürk AKBEN³

İnsanın doğa ile kurduğu ilişkide başlıca iki yaklaşımdan söz edilmektedir (bkz., Thompson ve Barton, 1994). İnsan merkezli yaklaşıma (anthropocentrism) sahip olanlar, doğanın insanın faydası için kullanılmasını desteklerken ekoloji merkezli yaklaşıma (ecocentrism) sahip olanlar doğanın insandan bağımsız bir değere ve öneme sahip olduğunu düşünürler. Kişilerin bu yaklaşımlardan hangisini benimsediği çevre ile ilgili verdikleri kararlar üzerinde rol oynamaktadır (Kortenkamp ve Moore, 2001). Ayrıca insanın maruz kaldığı çevresel özelliklerin, çevreyle ilgili verdiği kararlarda etkili olduğu da bilinmektedir (örn., Zelenski vd., 2015). Söz konusu alan yazından hareketle mevcut çalışmada kişinin maruz kaldığı çevre özelliklerinin (yapılı veya doğal çevre) ve argümanların (insan merkezli, doğa merkezli, nötr) doğayla ilgili alınan kararlar üzerindeki etkileri incelenmiştir. Böylece 2 (Maruz kalınan çevre: Kent fotoğrafı, doğa fotoğrafı) x 3'lük (Argüman: İnsan merkezli açıklama, doğa merkezli açıklama, kontrol grubu) faktöriyel desene sahip bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Batı Karadeniz Bölgesinde bulunan bir devlet üniversitesinin psikoloji bölümünde kayıtlı olan katılımcılar ($n = 183$) ek ders puanı karşılığında çalışmaya davet edilmiştir. Katılımcıların koşullara seçkisiz atandığı çevrimiçi anket uygulamasında ilk olarak bir kısmına yapılı çevre (binaların ve caddelerin olduğu) diğer kısmına doğal çevre (ağaçların ve gölün bulunduğu) fotoğrafı gösterilmiş ve fotoğrafı bir dakika boyunca incelemeleri istenmiştir. Bunun ardından fotoğrafın kendilerine neler hissettirdiğini yazmaları istenmiştir. Daha sonra katılımcılar üç çevresel argümandan birinin yer aldığı metni içeren koşula seçkisiz atanmış ve kendilerinden metni dikkatlice okumaları istenmiştir. Metinlerde doğanın göreceği bir zarar karşısında (örn., ağaçların kesilmesi) insanların faydalanacağı (örn., iş imkânı) bir çevre ikilemi bulunmaktadır. Bu değişimlemelerden sonra, katılımcıların söz konusu durumda ne yönde karar vereceği

¹ Doç. Dr., Bielefeld University, meralgezici@gmail.com, 0000-0002-8751-3428

² Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, fatmacan@ibu.edu.tr, 0000-0003-0992-5459

³ Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, akben@hotmail.com, 0000-0002-2001-2784 (Sorumlu Yazar)

solunmuştur (örn., “Ağaçların kesilmesini desteklerdim.”). Yapılan ANOVA sonucuna göre katılımcıların verdiği kararda maruz kalınan çevrenin ve argümanın çevresel yargılar üzerinde anlamlı bir ortak etkisi olduğu bulunmuştur. Çevre merkezli argümanı okuyan ve kontrol grubundaki katılımcılarda kent fotoğrafı görenler ile doğa fotoğrafı görenler arasında bir fark bulunmazken, insan merkezli argümanı okuyan katılımcılardan kent fotoğrafına maruz kalanlar doğa fotoğrafına maruz kalanlara kıyasla doğanın zarar göreceği kararı daha fazla desteklemişlerdir.

Anahtar kelimeler: Çevre psikolojisi, çevresel yargılar, çevresel ikilemler, insan merkezli yaklaşım, doğa merkezli yaklaşım, yapılı ve doğal çevre.

Kaynakça

- Kortenkamp, K. V. ve Moore, C. F. (2001). Ecocentrism and anthropocentrism: Moral reasoning about ecological commons dilemmas. *Journal of Environmental Psychology*, 21(3), 261–272. <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0205>
- Thompson, S. C. G. ve Barton, M. A. (1994). Ecocentric and anthropocentric attitudes toward the environment. *Journal of Environmental Psychology*, 14(2), 149–157. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80168-9](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80168-9)
- Zelenski, J. M., Dopko, R. L. ve Capaldi, C. A. (2015). Cooperation is in our nature: Nature exposure may promote cooperative and environmentally sustainable behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 42, 24–31. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.01.005>

ETKİNLİK

(27 Kasım 2022, 15:25-16:30)

Konuşmacılar: Leman Pınar Tosun ve Başak Tosun

Vikimaratona Davet: Çevre ve İklim Değişikliği Hakkında Vikipedi İçeriklerini Birlikte Üretelim

Leman Pınar TOSUN¹, Başak TOSUN²

Sıradan insanların çevre yanlısı tutum ve davranışlar geliştirmeleri için başlangıç noktası; iklim değişikliğinden, genetik yapısı değiştirilen gıdalara ve biyoçeşitliliğe kadar birçok çevresel konu hakkında temel bilgileri edinmeleridir. Doğru, güncel, anlaşılır ve yeterince kapsamlı bilgilerin yayılımını sağlamak için, geniş kitlelerin eriştiği popüler bilgi kaynaklarının içeriklerinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Söz konusu popüler kaynaklardan birisi, internet ansiklopedisi Vikipedi'dir. Çevre ve iklim değişikliği alanında çalışmalar yürüten ve/veya çalışmaların takipçisi olanlar, kendi bilgi birikimlerini herkesin anlayabileceği yalın bir dille Vikipedi maddelerine aktarmaya gönüllü olurlarsa, çevresel bilgilerin geniş kitlelere ulaşması için fırsat yaratabilirler. Bu etkinlikte, çevre ve iklim değişikliği alanında psikolojik perspektifle yürüttükleri çalışmaları sunmak ve/veya bu sunumları izlemek üzere sempozyumda yer alan değerli katılımcıların, çevre ve iklim değişikliği konularındaki Türkçe Vikipedi maddelerini geliştirmeye veya bu amaç doğrultusunda dijital aktivizm etkinliği (vikimaraton) düzenlemeye davet edilmesi amaçlanmıştır. Katılımcılara, önce Vikipedi'nin temel işleyiş ilkeleri anlatılıp madde yazma konusunda bilgiler verilecek ve ardından, katılımcılar çevre ve iklim değişikliğiyle ilgili Vikipedi maddelerindeki eksiklik ve yanlışlıkları gidermeleri veya yeni madde yazmaları için teşvik edilecektir. Bireysel olarak Vikipedi'ye katkı vermenin yanı sıra, üniversitelerde gerek çeşitli dersler kapsamında eğitim faaliyeti olarak, gerekse öğrenci topluluğu etkinliği olarak vikimaraton düzenleme fikri tartışmaya açılıp bu konuda başka ülkelerde yapılmış örnekler aktarılacaktır.

Anahtar kelimeler: Vikipedi, dijital gönüllülük, açık bilgi hareketi, toplumsal sorumluluk, bilgi toplumu, çevre yanlısı davranış, dijital aktivizm.

¹ Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 0000-0003-1635-6629

² Wikimedia Topluluğu Kullanıcı Grubu Türkiye (WMTR) üyesi (Sorumlu Yazar)